

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aslıhan CANDAR

MERLEAU-PONTY’NİN FENOMENOLOJİSİNDE ALGIDA GERÇEKLİĞİN YİTİMİ
SORUNU

Felsefe Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aslıhan CANDAR

MERLEAU-PONTY'NİN FENOMENOLOJİSİNDE ALGIDA GERÇEKLİĞİN YİTİMİ
SORUNU

Danışman

Prof. Dr. Hasan Arslan

Felsefe Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aslıhan Candar' ın bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Elif AKGÜN KAYA

Üye (Danışman) : Prof.Dr. Hasan ASLAN

Üye : Doç.Dr. Şahin ÖZÇINAR

Tez Başlığı: Merleau-Ponty' nin Fenomenolojisinde Algıda Gerçekliğin Yitimi Sorunu

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 11/06/2024

Mezuniyet Tarihi : 11/07/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Merleau-Ponty’nin Fenomenolojisinde Algıda Gerçekliğin Yitimi Sorunu” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Aslıhan CANDAR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

02 / 07 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Aslıhan Candar
Öğrenci Numarası	202152031006
Anabilim Dalı	Felsefe Anabilim Dalı
Programı	Felsefe
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Hasan Aslan
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Merleau-Ponty' nin Fenomenolojisinde Algıda Gerçekliğin Yitimi Sorunu
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2411622099
Rapor Tarihi	02.07.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %3 Alıntılar dahil: %12
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
<p>Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 46 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.</p> <p>Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:</p> <p>(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.</p> <p>() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.</p>	
Gerekçe:	
<p>Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.</p> <p style="text-align: right;">Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Prof.Dr.Hasan Aslan İmza</p>	

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
TEŞEKKÜR.....	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MAURICE MERLEAU-PONTY'NİN FENOMENOLOJİSİNDE ALGI DÜŞÜNCESİ

1.1. Algı.....	4
1.1.1. Algısal İnanç ve Algılanan Dünyayı Görmek.....	4
1.1.2. Algılanan Dünyada Mekan ve Zaman.....	8
1.1.3. Algılanan Dünyaya Göre Duyular ve Duyumsamak.....	12
1.1.4. Düşüncelerin Algıya Göre Şekillenmesi.....	14
1.1.5. Dışarıdaki İnsan 'Başkası'.....	15
1.2. Algının Fenomenolojisi.....	16
1.2.1. Merleau-Ponty'nin Fenomenolojik Yöntemi	16
1.2.2. Algının Fenomenolojisinde Gerçeklik, Muğlaklık, Kesinlik Kavramları.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

BEDEN FENOMENOLOJİSİ

2.1. Beden ve Algı.....	21
2.1.1. Kişiyeye Has Bedenin Sentezi ve Nesne Olarak Beden.....	21
2.1.2. Alışkanlık ve Beden Şemasının Karşılıklı Etkileşimi.....	23
2.2. Anonim Olarak Beden.....	26
2.2.1. Hayalet Uzun ve Anosognazik Bozukluklar.....	26
2.2.2. Patolojik Fenomen ve Diğer Rahatsızlıkların Değerlendirilmesi.....	28
2.2.2.1. Patolojik Fenomenler ve Hastanın Beden-Algı Gerçekliği.....	30
2.3. Bedenin İfadesi.....	32
2.3.1. Bedenin İfadesi Olarak Dil ve Anlam.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MERLEAU-PONTY’NİN FENOMENOLOJİSİNDE ALGIDA GERÇEKLIK SORUNU

3.1. Algının Fenomenolojisinden Ten Ontolojisine Geçiş.....	38
3.1.2.Ten Ontolojisi.....	38
3.1.3.Keşişme ve İç İçelik Kavramının Gören ve Görünüre Göre Değerlendirilmesi.....	39
3.2. Ayna İmgesi ve Görünürün Altındaki Görünmez Anlamı	40
3.3. Ten ve Anonimlik Kavramlar ile Sosyal Medyadaki Etkileşimde Gerçeklik Sorunu	42
SONUÇ.....	45
KAYNAKÇA.....	49
ÖZGEÇMİŞ	50

ÖZET

Merleau-Ponty, fenomenolojiyi algıyı zemine alarak kurar. Dünyaya gözlerimizi açıp bakmamız yeterdir algılamaya başlamak için. Algı, sadece zihne indirgenemez. Bedenle birlikte algılar ve algılanırız. Merleau-Ponty, *Algının Fenomenolojisi*'nde zihin-beden, özne-nesne ikiliğini aşmak için betimlemeye başlar. Dünya'ya zihin-beden birliği içinde katılır. Bir dünyadan söz edebiliyorsak bu beden sayesinde olur. Dünya ile ilk temasımız beden sayesinde. Fakat algının çok yönlü olması, bedenin şeyler içinde bir şey olarak yer alması bazı ayrımlara götürür. Bedeni nesnel beden ve fenomenal beden olarak, daha sonra yönelimsellik ile bedenin jestlerle birlikte ifadesi Merleau-Ponty'i 'anlam' kavramına götürmüştür. Anlam kavramı muğlak olarak vardır. Bedenin ve algının muğlaklığından anlam çıkmaktadır. Bu ayrımlar daha sonra Merleau-Ponty' nin fenomenolojisinde ikilik sorusunu tekrar sormasına sebep olmuştur ve ontolojiye geçişi burada başlar. Bedenin anonimliği düşüncesi ilk olarak tohumları *Algının Fenomenoloji*'sinde atılmıştır. Merleau-Ponty, ontolojiye geçtiğinde bedenin anonimliği düşüncesi onu ten ontolojisine götürür. Dünyanın teni kavramı tüm var olanlardan oluşmaktadır. Gören ile görünür, dokunan ile dokunulan hatta görünün altındaki görünmez de bu dünyanın ortak tenine katılır. Merleau-Ponty için ten kavramı ete kemiğe bürünmüş tenden daha fazlasıdır. Merleau-Ponty' nin fenomenolojisinde ve ten ontolojisinde anlam ve gerçeklik günümüzde şekillenmesinin izleri devam etmektedir. Bazen bir bakış ile dokunarak ve dokunularak başkaları ile gerçekliğimizin bağları var olmaktadır. Gerçeklik kavramı Merleau-Ponty'nin ontolojisinde temellendirilmeye başlamıştır. Muğlaklık kavramıyla başlayan anlamlandırma, Merleau-Ponty'nin ontolojisinde gerçeklik zemininde oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Algı, Beden, Fenomenoloji, Ontoloji, Ten, Gerçeklik

SUMMARY

THE PROBLEM OF LOSS OF REALITY IN PERCEPTION IN MERLEAU-PONTY'S PHENOMENOLOGY

Merleau-Ponty establishes phenomenology based on perception. It is enough to change our perspective on the world to start perceiving it. Perception cannot be reduced to the mind alone. We perceive and are perceived together with the body. In the *Phenomenology of Perception*, Merleau-Ponty begins to describe the mental-body, subject-object dichotomy in order to overcome it. The world is attended to in mind-body unity. If we can talk about a world, it is thanks to this body. Our first contact with the world is through the body. However, perception is versatile, events are perceived as one thing, and do not undergo certain distinctions. Explaining the body as an objective body and a phenomenal body, together with gestures that were later developed with more comprehensiveness, led Merleau-Ponty to the concept of 'meaning'. The meaning is vaguely present. The meaning of the body and the ambiguity of perception is preserved. These distinctions later caused the question of storing duality in Merleau-Ponty's phenomenology, and this is where the transition to ontology begins. The anonymity of the body was first mentioned in the *Phenomenology of the perception of parts*. In the transition to ontology, Merleau-Ponty carries the idea of anonymity to his ontology. The skin terms of the world consist of all that exists. The seer and the visible, the toucher and the touched, and even the visible join the common meeting in this world. For Merleau-Ponty it is more than ten concepts and entrenched tendencies. The trace of the current shaping of meaning and reality continues in Merleau-Ponty's phenomenology and ontology. Sometimes the bonds of our reality with others come into being by touching and being touched with a look. Realism began to be grounded in Merleau-Ponty's ontology. Meaning, which begins with the concept of ambiguity, forms the basis of reality in Merleau-Ponty's ontology.

Keywords: Perception, Body, Phenomenology, Ontology, Skin, Reality

TEŞEKKÜR

Başta danışman hocam Prof. Dr. Hasan Aslan hocama emekleri ve destekleri için teŐekkürlerimi sunuyorum. Sevgili aileme, bu süreçte desteklerini bir an olsun esirgemeyen ve ellerini hep omzunda hissettiğim; annem Ayten Candar'a, ablam Gizem Candar'a, bilgisini her zaman paylaŐan ve destek olan Gizem Yıldırım'a, lise yıllarından bu yana her zaman yanımda olan dostum Gülsen'e, Ankara'da başlayan yolcuğumdan bu yana her zaman yanımda olan dostum Deniz Dilara atak'a ve bu süreçte her zaman desteklerini hissettiğim arkadaşlarıma teŐekkürlerimi sunuyorum. Merleau-Ponty' nin dediği gibi yaŐlı adamın çocukluğu orada durmaktadır, özel teşekkür olarak 7 yaŐında kurmaya başladığı hayallerden bir an olsun vazgeçmeden çabalamaya devam eden oradaki Aslıhan'a teŐekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Algının birçok türü ile bağlantılı olduğu dünyanın içinde yaşanmaktadır. Algıyı gündelik hayat dilinde o kadar çok kullanılmaktadır ki artık algının kendisinin ne olduğuna dair sorgulamadan uzaklaşmıştır. Kullandığımız dil, gördüğümüz dünya ve şeyler, duyumsadıklarımız öğrendiğimiz ve öğretilmiş olanlar hepsi sanki doğuştan bizde varmış da olana göre oynanan bir dünya oyununun içindeymiş yanılması oluşur. Her gün gözlerimizi açıp baktığımız ve yaşadığımız dünya o kadar tanıdık ki ondan şüphe duyulmaz. Fakat hep bir aşkın olan merak edilir. Yaşam öncesi var mıdır? Yaşam sonrası var mıdır? gibi sorular insanı hep bu dünyayı aşan şeyleri merak etmesini neden olur. İnsan göremediği şeylerin peşinden gitmeye eğilimi ve merakı vardır. Öncelikli olarak bu dünya içinde var olanların ‘ne’ olduğundan ziyade ‘nasıl’ olduğu sorusu sorulmalıdır. Nasıl oluyor da algı bu kadar çeşitli olurken algıladığımız dünya birdir? Dünya ile olan temasımız fenomenolojik olarak nasıl şekillenmektedir? Başkalarının varlığı sayesinde benim kendi varlığımı nasıl bilebilirim? Gören olmak için görünür nasıl olunur? Ve bunlara benzer sorular, fenomenolojinin sorularıyla bağlantılıdır. Çalışmamız bu sorular çerçevesinde şekillenecektir. Ana soru ise algı fenomenolojisinden ten ontolojisine geçerken gerçeklik kavramı nasıl temellendirilmiştir? Olacaktır. Birinci bölümde algı kavramına değinilecektir. Dünya, algı, algılanan dünya, algısal inanç, duyular ve duyumsamak, dışarıdaki insan ‘başkası’ kavramlarını Merleau-Ponty’nin fenomenolojik yöntemi olan betimleme kullanılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Algısal inanç dünya ile olan ilk temasımızda ortaya çıkar. Düşünüm öncesi alan, dolayısıyla her türlü varsayımdan öncesi olan algımızla algıladığımız dünyayla ilksel temasımızın kaybedilmesi, beden ve algının iki ayrı tözmüş gibi düşünülmesine neden olur. Merleau-Ponty, beden-algı, özne-nesne, beden-zihin ikiliğini parçadan bütüne giden bütüncül yaklaşımı ile nasıl aşılacağını betimlemiştir. Merleau-Ponty, kartezyen felsefenin anlayışına karşı bir görüş olarak fenomenolojisini kurar. *Algının Fenomenoloji*’sinde entelektüalizm ve empirizmin düştüğü yanlısımları eleştirerek fenomenolojisini oluşturmuştur. Bilimin varlık anlamı asla algılanan dünya ile aynı olmamıştır (Merleau-Ponty,2020:11). Merleau-Ponty, zaman ve mekân kavramlarını bilimin, coğrafyanın, fiziğin açıkladığı kavramlardan ayırır. Algılanan dünya bilimin dünyasından farklı olduğu için zaman ve mekân da algılanan dünyaya göre betimlenmelidir. Algı klasik psikolojinin açıkladığı gibi tanımlanmış olsaydı eğer sadece nesnel bir tanım olarak kalacaktı. Oysa algı, fenomenolojinin ve ontolojinin oluşumunda temele konulması gereken şeydir.. Fenomenolojinin birliğini hakiki anlamını kişinin kendisinde bulması gibi Merleau-Ponty’nin ten ontolojisinde de birliği ve hakiki

anlamı yine kişi kendisinde bulacaktır (Merleau-Ponty,2020:10). Her insanın bir bütünlük içinde var olması, bu bütünlük zihin ve beden bütünlüğü olarak düşünüldüğünde; birliği ve hakiki anlamı kişinin kendisinde bütünlük olarak bulunması kaçınılmaz olacaktır. Algı adlı başlığın, alt başlığı olarak bulunan “Algının fenomenolojisinde muğlaklık, gerçeklik ve kesinlik kavramları” Merleau-Ponty’nin muğlaklık kavramını her yazılı eserinde kullanmasından dolayı, muğlaklıktan gerçekliğe gidiş nasıl olacaktır? Sorusuna yanıt aranacaktır. “Dünya, hakkında yapabileceğim her türlü analizden önce oradadır” (Merleau-Ponty,2020:13). Dolayısıyla Dünyanın varlığı var mıdır? Yok mudur? Sorusu sorulmasına gerek yoktur. Çünkü dünya görülen, düşünülen ve içinde bedenli varlık olarak insanın yaşadığı yerdir. Dünya buradadır, içinde yaşanan şeydir, yapılan her analiz her betimlemeden önce orada bulunmaktadır. Merleau-Ponty, beden ve algıyı bütünlük içinde fenomenolojisini kurduğu için önemli kavramlarından biri olan ‘beden’ kavramını çalışmamızın ikinci bölümde açıklanacaktır. Bedeni bilimin nesnesi olan beden kavramından ayırır ve kişiye has beden sentezi ile fenomenal beden kavramını ortaya atar. İlksel neden olarak bedeni temele alır çünkü insan bedenli varlık olduğu için bu dünyayı ve diğer şeyleri, beden ve algıyla bütünlük içinde bilir. Beden, dünyadaki bütün ortamlarda bulunmamı sağlayan güçtür (Merleau-Ponty,2020:420). Diğer var olan şeylerle etkileşim beden sayesinde sağlanır. Tam tersi düşünüldüğünde; insan salt zihin ya da sadece özne konumunda olmuş olsaydı bundan bahsedilemezdi. Dolayısıyla beden olmadan zihin ve algı bilinemezdi. Görme ve dokunma Merleau-Ponty için önemli kavramlardır. Çünkü diğer var olan şeylerle ilk temasımız beden parçaları olan görme ve dokunma ile gerçekleşir. Bir bakış ile de dokunulur, bir söz ile dokunulur ve bunlar beden ayrılmaz parçalarıdır. Dokunma deneyimi beden yüzeyine bitişiktir. Dokunan ben değildir bedendir. Buradaki ‘ben’ kavramı dünyayla ilişki içinde olan öznedir. Dokunma fenomeninin birliği beden birliği içindedir (Merleau-Ponty,2020:427). Merleau-Ponty, ten ontolojisinin temellerini, *Algının Fenomenoloji*’ sinde fenomenal beden ve beden şemasının anonimlik kavramına giden yol olarak atmaya başlamıştır. “1) Her algı bir genellik atmosferinde meydana gelir ve anonim olarak kendini bize verir” (Merleau-Ponty,2020:295). Merleau-Ponty, ‘kendi için- kendinden’ ikilemini aşabilmek için her algının anonim olarak verili olduğunu ve her duyum bir kişisizleştirme tohumu taşıdığını belirtir (Merleau-Ponty,2020:295). “2) Duyum ancak kısmi olduğu için anonim olabilir. Gören ve dokunan tam olarak benim kendim değildir çünkü görülür dünya ile dokunulan dünya, dünyanın tamamı değildir” (Merleau-Ponty,2020:296). Dünya görülenden ve dokunulandan daha fazlasıdır. Merleau-Ponty’nin Dünya tasarımı, canlılar sistemi olan ekolojik Dünya’dan ayrı bir dünya değildir. Dünya’nın içinde olmaklık

olarak ve ayrı özel dünyalar olarak betimlenen dünya, fenomenolojik olarak kavramsal bir betimlemedir. Merleau-Ponty, dokunan ve dokunulan, gören ve görünen kavramlarını *Görünür ve Görünmez* adlı eserinde ayrıntılı olarak açıklamıştır. İlk olarak hayalet uzuv sendromundan, beden şemasını ve bedenin anonim varoluşunu betimler ve sonra duyuların da kısmi olarak anonim olmasından dolayı her algıda anonim olarak bize verili olmasına değinir. Beden, insanların hepsinde anonim varoluş olarak var olur. Bu var olmadaki anonimlik kavramı; normal, sağlıklı, her uzvun bütünlük içinde olan insan bedeni ve zihni olarak dünyaya gelmiş, anonim olarak var olan bedenlerdir. Öyleyse bedenli varlık olarak insan, anonim bir varoluş olarak dünyaya katıldığına göre beden şeması da diğer kişilerle aynı yöne işaret eder. Fakat dünyaya katılımında bazı patolojik ve istisnai bedensel rahatsızlıkların olduğu durumlarda, varoluşlarının yönü farklı olsa da bir ve aynı dünyanın içinde bedeniyle yer almaktadır. Ç a l ı ş m a m ı z ı n üçüncü bölümünde ten ontolojisi esas alınarak kesişme, iç içelik ve görünürün altındaki görünmez açıklanacak ve son alt başlıkta ise günümüzün teknoloji ve sosyal medya etkileşimi üzerinden ten kavramıyla birlikte algıdaki gerçeklik sorun değerlendirilecektir. 21.yy’ da teknolojinin ilerlemesi ve sanal dünyanın gerçekliğinin artması ile algı değişime uğramaktadır. Görünür olan şüpheli hale gelmiştir ve görünür altındaki görünmez olan gerçeklik sorunu ortaya çıkarmaktadır. Gözlerimizi açıp içine girdiğimiz dünya artık sanal dünya gelişmesi ile yanıltıcı olmaktadır. Zamanın bakışı olması, dokunmak için dokunulananın olmasına gerek olmaması, bakışla da dokunabilmemiz gibi sosyal medyada da görünmez ağlarla birlikte kişiler etkileşimde bulunmaktadır. Sanal dünya içinde yaşadığımız dünyadan ayrı değildir fakat gerçeklik zemininde algıda gerçekliğin yitimi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Merleau-Ponty’ nin düşüncesi üzerinden günümüzdeki sanal dünyanın uzantısı olan sosyal medya üzerinde etkileşim ilişkisi değerlendirerek algıdaki gerçekliğin yitimi sorununun nasıl oluştuğu ve gerçekliğin şekillenmesindeki etkileri değerlendirilerek sonuç kısmına ulaşılabacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MAURICE MERLEAU-PONTY’NİN FENOMENOLOJİSİNDE ALGI

DÜŞÜNÇESİ

1.1.Algı

1.1.1.Algısal İnanç ve Algılanan Dünyayı Görmek

Çalışmanın bu bölümüne Merleau-Ponty’nin algı felsefesi açıklanarak başlanacaktır. Merleau-Ponty, algıyı sağlam bir zemine oturarak algı felsefesini inşa etmeye başlamıştır. Algıyı salt zihne indirgemez. Çünkü bedenli varlıklar olarak insan, zihin ve beden bütünlüğü içinde algılar. Merleau-Ponty’nin felsefesinin en kritik noktalarından biri, bedeni ve zihni bütün olarak ele alır. Ona göre beden ile zihin iki ayrı töz değildir. Bu dünyaya bedenimiz ile katılırız ve yöneliriz. Bedenli varlıklar olarak bu dünyadayız. Algının dünyasına açılan kapıda beden ve zihinle ilksel etkileşimde bulunulur. Merleau-Ponty’e göre algının özünü aramak, hakikate giriş yolu olarak tanımlanır (Merleau-Ponty,2020:22). Algının ve dünyanın özünü aramak, şeylerden ayırarak soyutlamak değildir. Bu öz arama, bir yöntem ya da Dünya ile olan ilişkisinden ayırmak değildir. Onun ne olduğunu, bizim için ne ifade ettiğini, anlamını aramaktır. Bu anlam arayışı aslında beden ile öznenin bütün olarak hareket etmesi, yönelimselliği, algısal bilinci, düşünüm öncesini birlikte oluşturulan kavramlar düşünüldüğünde; dünya aracılığı ile anlam yaratan özne sunar. Anlam yaratan özne kavramı Merleau-Ponty’ nin bilinç ve beden ayırımına karşı çıkışıdır (Aydın, 2020:83). Algının ve dünyanın özünü aramayla başlanılan hakikate giriş yolu, dünyanın aracılığıyla anlam yaratan özne; beden-algı, beden-zihin bütünlüğünün ayrılmaz olduğunu göstermektedir. Merleau-Ponty’nin Gestalt Psikolojisi’nden etkilendiği yazdığı eserlerde açıkça görülmektedir. Dolayısıyla algı kavramı için Gestalt Psikolojisi’ne değinilecektir.

“Gestalt Psikolojisinin psikojenize dair önerdiği ilke, gelişimin basit bir ekleme ya da toplamıyla değil, bir yeniden-organizasyon ile gerçekleştiğidir. Gelişim, mesele algıya geldiğinde, izlenimler mozaiğinden bir bağlantılı nesnelere dünyası ortaya çıkarmaz; yanlış ya da başka türlü bağlanmış bütünlerden, daha iyi eklenmiş bütünleri çıkarır” (Merleau-Ponty,2017:33-34).

Algı kavramı için önemli noktalardan biri, parçaları tek tek ele almaktan ziyade bütüne odaklanmasıdır. Algı, algılayan özneler için fenomenolojik dünyayı betimlerken şeylerin içerikleri değişse de bütünden ayrı olarak düşünülmemelidir. Algı her defasında bütüne katılıp yeniden kurularak inşa edilir.

“Merleau-Ponty algının ontolojik ve epistemolojik olarak insan deneyiminin ilk unsuru olduğunu iddia eder. Felsefesi veya bilimsel her türlü görüşün ortaya çıkmasının koşulu algıdır. Algısal bilinç, vücuttan ayrı düşünülemez. Bu nedenle Merleau-Ponty’e göre algı salt bilişsel bir aktivite olmadığı gibi, sadece fiziksel

bedenin belirli duyu organları ile elde edilen veriler toplamı da değildir. Ona göre algı bir bütün olarak vücut bulmuş algısal bilince aittir” (Esenyel,2020:227-228).

Algısal bilinç sadece kişiye özgü bilinç değildir, başkalarının da bilincidir. Algısal bilinç kişinin hem bedenine hem zihnine hem de başkaları ile etkileşim halinde olan bir bütünün içindedir. Bunlara ek olarak ise, algısal bilinç kişinin dünya ile olan ilişkisidir. Algıya katılarak algılanılır. Algı, dışarıda bir nesne olarak duran bir şey değildir. Kişi algıyla beraber bir bütündür. Merleau-Ponty ‘nin *Bilincin Kökensel Tarzı Olarak Algı* adlı başlığın içeriğinde, algının bilimin tanımladığı gibi nesnelere bir toplamı olmadığına değinir (Merleau-Ponty,2017:43). “Madde formuyla yüklüdür. Bu da son tahlilde her algının belirli bir ufukta ve nihayet dünyada yer aldığı anlamına gelir.” (Merleau-Ponty,2017:45). Her algı örneğin somut bir nesnenin algısı olsun, belirli bir ufukta ve dünyada kendini gösterecektir. Her algı bu dünyadadır. Bu dünyada olandan bahsedilmelidir. Dolayısıyla öte bir dünya bilinmemektedir. Algılanan dünyaya gelindiğinde ilk olarak görme ile başlanılacaktır. Açık ve dolaysız olarak algılamaya görme yetisi kullanılarak algı deneyimine başlanır. Görme, algılanın dünyaya açılan ilk kapılardan biridir. Sadece görme yetisi olarak düşünülmemelidir. Bedenli varlıklar olarak insan; duyma, tat alma, dokunma, konuşma, iletişim kurma ve duyu işlevleriyle de algılar ve algı deneyimini gerçekleştirir. Algılanan dünyada görmek basit olarak görünmesine rağmen öyle değildir. Çünkü dünyaya dair önyargı bunun önünde engellerden biridir (Merleau-Ponty,2020:31). Nesnelere bize verilmiş tarzları bellidir. Çünkü dünyaya geldiğimiz andan bu yana nesnelere adlandırılmaları, işaret ettiği yönleri ve anlamları bize öğretilmektedir. Doğa düzeninde olan şeyler ve nesnelere aynı şekilde verilmiş tarzları bellidir. Bu verilmiş tarzları dünyaya karşı önyargıya sebep olur. Kişi doğduğu andan itibaren bu dünyayla tanışıklık içindedir. Dolayısıyla tanışıklık içinde olması beraberinde öğretilen şeyler ve yargıları getirir. Bu tanışıklık yabancılaşmaya sebep olur. Örneğin; eve asılan bir tablo düşünüldüğünde, ilk başlarda ilgi çekici ya da keyif verici bir tablo diye betimlenebilir. Fakat günler geçtikçe göz bir süre sonra aşına olmaya başlar ve orada olduğu bile fark edilmeyebilir. Tam bu noktada, dünyaya dair önyargı ve algılanan dünyayı görmeyi yabancılaşmasına benzerdir. Algılanan dünya, algılamaya başladığı andan bu yana hep görünen dünyadır. Dolaysız ve açık şekilde her gün gördüğümüz dünyadır. Ancak alışıldık olana zamanla görmemeye ve yabancılaşma başlanılır. Bu sebeple algı dünyasında her algılayışta farklı bir algıya açılan ve açıklığa kavuşması gereken çok şey vardır.

“Bir şeyi görmem yeter, ona ulaşmayı bilmem için; bunun sinir mekanizmasında nasıl gerçekleştiğini bilmesem bile. Devingen vücudum, görünür dünyadan sayılır, ona dahildir ve bu yüzden ben onu görünürde yönetebilirim. Ayrıca, görüşün harekete asılı olduğu doğrudur. Ancak baktığımızı görürüz. Gözlerin hiçbir hareket olmasaydı görüş ne olurdu; ve onların hareketi şeyleri nasıl karıştırmazdı, eğer bu hareketin kendisi

refleks ya da kör olsaydı, eğer bu hareketin antenleri, açık görürlüğü olmasaydı, eğer görüş bu harekette kendinden önce gelmeseydi? Bütün yer değiştirmelerim ilke olarak karşımda manzaranın bir köşesinde bulunurlar, görünürün haritasına taşınırlar. Bütün gördüklerim ilke olarak ulaşabileceğim bir yerdedir, hiç değilse bakışımın ulaşabileceği bir yerde, “yapabilirim” in haritasında saptanmış olarak. Haritaların her ikisi de tamdır. Görünür dünya ile devinme tasarılarımın dünyası aynı Varlık’ın bütüncül bölümleridir” (Merleau-Ponty,2019:32).

Merleau-Ponty’nin burada bütüncül yaklaşımı görülür. Görünür dünyanın içine bedeni, zihin, algı, bilinç, duyarlar ile bir bütün olarak katar. Görünürün içinde görünenlerden biri olarak insan, diğer şeylere görmeyle bir bakış ile yaklaşır. Algılanan dünyaya ve görünür dünyaya açılır (Merleau-Ponty,2019:32). Dünya gördüğümüz şeydir ve bir şeyi görmek ona ulaşmak için yeterlidir fakat dünyayı nasıl gördüğümüz de önemlidir. Dünyayı görmeyi öğrenilmesi gerekir (Merleau-Ponty,2023:18). Dünyayı görmek istiyorsak bu gözlerin, retinanın fonksiyonu olan görmeden daha fazlasıdır. Merleau-Ponty’e göre, görmenin ne demek olduğunu, ‘biz’ in ne demek olduğunu söyleyebilmek için hiçbir şey bilmiyormuş gibi ve her şeyi yeniden öğrenmek zorundaymış gibi davranılmalıdır (Merleau-Ponty, 2023:19). Çünkü her şeyi biliyormuş gibi algıyı yeniden kurmaya çalışmak, yaşam boyunca öğrenilmiş olan bilgilerin yargılarını temel alınması yanılısamaya düşmeye neden olacaktır. Felsefe, bir terimler sözlüğü değildir, bir sözcüğün karşılığı budur diyerek kesinlik veremez ve her seferinde kurulan dünyada, dünyanın görünümünü ilk defa görüyormuş gibi sorgulaması; şeylerin kendisini yeniden ifade etmeye zorlar (Merleau-Ponty,2023:19). “Felsefi ve bilimsel sistemler bize daha sonradan bu dünyanın ve duyarlarımızın bize sunduklarının birer yanılısama olduğunu öğretirler. Böylece kesin ve bilişsel bir dünya uğruna bu ilksel inancı yitirerek, dünyaya nasıl bakmamız gerektiğini öğreniriz” (Esenyel,2020:249). Bu ilksel inanç içine doğduğumuz dünyayla ilksel temasımızdan dolaydır. Doğduğumuz ülkeyi, bölgeyi, şehri düşündüğümüzde içine doğduğumuz yerin oluşturduğu kültür dünyası bize öğretilmiştir. Algıladığımız şeyler nasıl ki belirli bir ufukta varoluşunu algılıyorsak içine doğduğumuz yer de dünyaya nasıl bakacağımızı öğretir. Bu durum deneyimin düşünüm öncesi saflığı ve dünyayla temasımızın gerçekliğiyle ilgili alanın muğlaklaşmasına neden olmaktadır. Toplumun, felsefenin, ahlakın, dinin, bilimin kısacası kültür dünyası olarak adlandırılan dünyanın içinde bize öğretilenlere nasıl bakacağımız öğretilir. Dünya ile temasımızın açıklığı, bize nasıl bakacağımızı öğretilmişinde kaybolur (Primozić, 2013:78-79).

“Algı bizi, bir dünyaya, yani sıkı sıkıya bağlı ve sürekli doğal olgular sistemine inandırdığından, biz bu sistemin her şeyi, hattâ bizi ona alıştıran ona alıştıran algıya kadar her şeyi kapsayacağına inandık. Bugün artık doğanın bu türden bir sistem olduğuna inanmıyoruz, üstelik onun üzerinde orada burada yüzen “ruhsallık” adalarının, doğanın zeminiyle birbirine gizlice bağlı olduğunu düşünmekten çok uzağız” (Merleau-Ponty,2023:45).

Algısal inanç bizi doğal olguların sistemine inandırması ve düşünüm öncesi dünyayla ilksel temasın kaybolmasıyla bilim, doğal olgular sistemini inandırarak muğlaklığa neden olmuştur. Bu muğlaklıktan kurtulmak için doğal olmayan bir şeyin dünya oluşturup oluşturmadığı ve dünyanın ne olduğuna dair, görünür ve görünmez dünya arasındaki ilişki anlaşılmalıdır (Merleau-Ponty,2023:45).

Dünyada bulunan düşüncenin ortaya koyduğu kanıt ve bilgi yöntemleri algısal inancın ne olduğunu açıklayamıyor. Bu düşüncenin ortaya koyduğu nesne ve özne kavramları algısal inancın ne olduğunu anlamamız önündeki engeldir. Özne ve nesne kavramları düalist görüşü ortaya çıkarmaktadır. Algısal inancın önündeki engel olmasının sebebi bu kavramların inanç olmasından dolayıdır. İnanç ve inançsızlık birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. İnanç ve inançsızlığı bir diğerinin içinde buluruz ve hakiki olmayanda hakiki olan bulunur (Merleau-Ponty,2023:46). Dünyaya bakışımızla bağlanmış olduğumuz konusunda kesinliğe sahibizdir. Dünyanın algısal mevcudiyeti altında ortaya çıkan ikilikler örneğin, inanç-inançsızlık, özne-nesne, olumlama- yadsıma gibi yargıların ötesindedir. Dünyada bedenimizle varızdır. Bedenimizle bu dünyada yani bir hakikatte ikamet etme deneyimimiz vardır. Bu deneyim sırasında görmenin güvencesi ile doğru görmenin güvencesi arasında ayırım yapılmamalıdır. Bu ikiliklere bakıldığında ilkesel olarak aynıdır (Merleau-Ponty,2023:46). “O halde dünyanın algısal mevcudiyeti algısal inançtır, bilgi değildir, çünkü burada dünya bizim onun üzerine etkimizden ayrı değildir, olumlanmaktan ziyade, alışageldiği gibi kabul edilir, ifşa edilmez, gizlenmemiş, yadsınmamıştır” (Merleau-Ponty,2023:47). Merleau-Ponty, algısal inanç ve düşünüm üzerine gözlemler yapar ve betimler. Düşünüm ve algısal inancın arasında gönderimler yaparak birbirleriyle etkileşimini açıklar. Dünyayı aydınlatmayı kavramsal çerçeve içinde ele alarak düşünümü betimler. Dünyayı aydınlatmak için kendi ışığına geri gönderen bir düşünüm gözlemlenir (Merleau-Ponty,2023:54).

“Merleau-Ponty’ ye göre düalist görüşlerin ortaya çıkmasıyla bu ilksel temas yitirilmiştir. Aklın vurgulanması, dünyaya ilişkin doğuştan getirdiğimiz pre-refleksif algının kaybedilmesine neden olur. Böylece vücudumuzun dünya içinde olduğu ve dünya ile iletişim kurmanın aracı olduğu gerçeği unutulurak algı da bilişsel bir aktivite gibi düşünölmeye başlanmıştır “(Esenyel,2020:250).

Algı kendi ışığını ruh ve beden birliğinden alır (Merleau-Ponty,2023:63). Düalist görüşlerin her ne kadar ilksel temasın yitirilmesine sebep olsa da beden ve ruhun birliği algının ışığının oluşmasını sağlamıştır. Düşünüm felsefesi, algısal inançla birlikte etkileşim halinde olsalar da düşünüm felsefesinin yanılığısı vardır. Bu yanılığının sebebi düşünüm felsefesinin açıklamalarını sonuna kadar götürememesinden dolayıdır (Merleau-Ponty,2023:63). Merleau-Ponty düşünüm felsefesini, dünyanın yerine düşünölen varlığı koymasından dolayı eleştirir. Düşünüm felsefesi özneyi düşünce olarak kabul etmesi, öznenin

özünü çarpıtır ve diğer öznelere ile bağlantısını düşünülemez hale getirir. Bu durumun karşısına bütüncül bir düşünüm felsefesi konularak ancak ilerleme katetebilir. Özneyi düşünme olarak kabul edilmesi özne-nesne ayrılığına geri dönmek demektir fakat Merleau-Ponty bütüncül yaklaşımı ile bu ikiliği aşmaya çalışır (Merleau-Ponty,2023:64).

1.1.2. Algılanan Dünyada Mekân ve Zaman

Merleau-Ponty, klasik anlayıştaki mekân kavramından farklı olarak kendi mekân kavramını betimler. Kant'ın dışsal deneyimin biçimleri ve deneyime verili olan şeyler arasındaki keskin çizgilerle çekilmiş sınırlardan farklı olarak mekânı kendi algımızın deneyimlerine göre şekillendirmemizin üzerine betimleme yapar (Merleau-Ponty,2020:331).

“İlk durumda karşımda olan, farklı farklı nitelendirilmiş bölgeleriyle fiziksel mekândır; ikinci durumda ise karşımda, boyutları birbirinin yerine geçebilir olan geometrik mekan vardır, homojen izotrop mekânsallık vardır, en azından hareket edeni hiçbir değişikliğe uğratmayacak bir yer değiştirme düşünebilirim ve dolayısıyla nesnenin somut bağlamındaki durumundan (situation) ayrı saf bir konum (position) düşünebilirim. Mekâna dair modern anlayışlarda bu ayrımın, bilimsel bilgi seviyesinin ta kendisinde nasıl da bulanıklaştığını biliyoruz. Burada bu ayrımı modern fiziğin bulduğu teknik aletlerle değil bizim kendi mekân deneyimimizle karşı karşıya getirmek istiyoruz ki bu, Kant'ın kendi deyişiyle, mekâna dair tüm bilgilerin son aşamasıdır” (Merleau-Ponty,2020:332).

Yapılan alıntıda görüldüğü üzere, mekân kavramını klasik fizik ve geometrinin, bilimin tanımlamasını yadsımaz. Fakat ölçülebilir mekândan farklı olarak mekân deneyiminin kendisi ele alınmalıdır. Dışsallıkta olan zaman ve mekân kategorisindeki gibi deneyime verilmiş olan mekân kavramından farklıdır. Merleau-Ponty, perspektif kavramı ile mekân ve zaman kavramını açıklar. Mekân ve zaman algısı perspektiflere göre değişim gösterir. (Direk,2021:192). “Algının bir perspektifi vardır; o perspektiften algılanan, kendisini zamansal ve mekânsal ufuklar içerisinde sunar” (Direk,2021:192). Mekânsal ve zamansal algı, perspektiflere ve geçmişin geleceğin şimdi de bağlantısıyla iç içedir. Algılanan şey geçmiş ve gelecekte ayrı olarak düşünülemez ve şimdi ile sarmalanmış olarak bulunur (Direk,2021:192).

Merleau-Ponty' nin resimle ilgili yaptığı betimleri göz önünde bulundurduğumuzda; mekânsal algı bakış açılarıyla, derinlikle ve perspektifle yeniden şekillenir. Her bakışta farklı olarak belirlenmiş bakış açısının içine girilir (Merleau-Ponty,2020:22-23). Mekânı tamamiyle bir bakışta algılayabilmek mümkün değildir. Parçalar olarak algılanıp bütün ortaya çıkarılır. Bir ağaca bakıldığında, ağacın sadece görülen bir kısmı algılanır, kuş bakışı olarak bakıldığında ise mekân algısı değişecektir. Görünen ağacı tam anlamıyla resmedilmek istense bile, çevresindekilerin tamamı tuvalin üstüne aktarılamaz. Örneğin; bir ağacı, kuş bakışıyla

görüldüğünde bile hatta üç boyutlu görölse bile birkaç dakika sonra esen rüzgar ile dalları farklı şekiller almış olacaktır. Mekân algısı sürekli değişen seviyeler şeklinde olacaktır. Dolayısıyla mekândaki görülen şeylerin, nesnelere seviyesinde değişim olacaktır (Merleau-Ponty,2017:20-21). “Bütün şeylere aynı yakınlıkta, bakış açısı olmayan, vücutsuz, konumsuz mutlak bir gözlemcinin, yani sonuçta saf zihnin boyunduruk altına alabileceği bir eşzamanlı şeyler ortamı değil demek ki uzam” (Merleau-Ponty,2020:23).

Geçmiş ve gelecek her an kayıp gider. Geleceğin ufkunda ‘an’ lar olarak şekillenir.

Şimdiki an ise geleceğin ufkuyla çerçevelenmiştir (Merleau-Ponty,2020:466).

“Doğal zaman hep oradadır. Zamanın anların aşkınlığı, benim tarihimin akılsallığını hem temellendirir hem de tehlikeye atar: Temellendirir çünkü şimdiki zamanımda opak olan şeyler hakkında refleksiyon yapabileceğim tamamen yeni bir gelecek açar önümde; tehlikeye atar çünkü bu gelecekte hareketle, apodiktik bir kesinlikle yaşamakta olduğum şimdiki zamanı asla yakalayamam, dolayısıyla yaşamış olan asla tam olarak anlaşılır olmaz, anladığım şey asla tamı tamına yaşamımla uyumaz ve sonuç olarak asla kendi kendimle bir olamam” (Merleau-Ponty,2020:467).

Doğal zaman tarihselliğin getirdiği zamandır. Kişinin varoluşsal zamanı geçmiş ve geleceğin ufkuna göre şekillenir. İçinde bulunan yaşam zamanını ufuğa göre şekillenir. Doğum öncesi zamanı ve ölüm sonrasını kişinin kendi bizzat algı deneyiminde olmadığını için hatırlanamaz, bilinemez. Nesnel zaman ise mekânsal perspektif ile zamansal perspektif kavramlarının ikisinin karşılıklı etkileşimi olarak sabit özdeşleşen nokta olur. Masada duran lambaya baktığımda onu sadece kendi perspektifimden gördüğüm niteliklerle değil aynı zamanda şöminenin, masanın görebileceği nitelikleri de atfedilir. Benim tarafımdan görülen her nesne her görünüş aynı zamanda mekânsal perspektiften de görülür. Karşımda duran eve baktığımda belli mekânsal ufuklardan görülen ev olarak değil, her yerden görülen evdir artık (Merleau-Ponty,2020:110). Bir yaşlının baktığı ev ile bir çocuğun baktığı ev aynı görünür. Bir gün önce baktıkları ev ile bugün baktıkları aynı ev arasında sadece zaman geçişi vardır. Bu bakılan ev yarın yıkılmış olsa ya da o ev boyanmış, bazı değişiklikler yapılmış olsa bile bugün bu evin var olduğu hakikat olarak kalır. Zamanın her ânı diğer ânlarla birbirine bağlanır ve diğerleri bu zamana şahittir. Oluşan her an oluşan şeylerin nasıl olacağına ve sonuçlanacağına işaret eder ve ‘şimdi’ de ikamet eder. Bu bağlamda nesne, tüm zamanlardan ve her yerden görünür (her mekândan) bunu ufuk yapısının sayesinde gerçekleştirir (Merleau-Ponty,2020:111). Bu evin her görünen tarafına bakılsa ve evi tarif eden bakışları kendi bakışım gibi şekillendirsem de evle ilgili sadece bir takım uyumlu görünüme sahip olurum çünkü nesnenin tamamına sahip olunamaz. Aynı şekilde akıp giden zamanda, ‘şimdi’ gelecek ve geçmiş barındırıyor olsa da ancak yönelim ile sahip olunur. Çünkü ‘şimdi’ deki bilinç bize

hatıraları barındırıyor gibi görünse de aslında geçmişin tam olarak kendisi değildir. Onu şimdiki algımızla geçmişini değiştiriyor olabilir öyleyse gelecekteki yaşanacak olan şimdi tam olarak bilinemez (Merleau-Ponty,2020:112).

“Ama geçmişin bir hakikat olduğuna inanırız, hafızamızı dünyanın uçsuz bucaksız hafızasına dayandırırız; burda ev, tıpkı o gün olduğu gibi durmakta ve bu hafıza evin o anki varlığını temellendirmektedir. Kendinde ele alındığında – ki nesne bunu gerektirir- nesnenin sarıp sarmalanmış hiçbir tarafı yoktur, bütün olarak açılıp serilmiştir, bakışımız nesnenin bir parçasından diğerine sırayla geçerken o parçalar bir arada var olur; nesnenin şimdiki geçmişini silmez, geleceği de şimdiki silmeyecektir. Demek ki nesnenin konması [position] fiili deneyimimizin sınırlarını aşmamızı sağlar, bu deneyim yabancı varlığa çarpıp durur, öyle sonunda, bize öğrettiği her şeyi o varlıktan çekip çıkardığına inanır. Her algının bir şeyin algısı olmasını sağlayan, deneyimin işte böyle kendinden taşmasıdır [extase] “(Merleau-Ponty,2020:112-113).

Her algının bir şeyin algısı olması, kişinin kendi algısal zamanı ve nesnel arasındaki ilişkiler ile şekillenen mekân algısı da bir şeyin algısıdır. Dolayısıyla gerek doğal tarihsel zaman olsun ya da nesnel zaman ve bunlarla ilişkisellik için de olan mekân olsun hepsi bir bütün içinde sarmalanmış haldedir. Ayrı kategoriler ile ele alınıp değerlendirilse de zaman ve mekân ufukların sentezinde algısal bir zeminde şekillenir. Merleau-Ponty’ nin düşüncesine göre doğal zaman öznenin tarihinin tam merkezindedir. Doğal zaman benim tarihim tarafından çevrelenmiştir. Geçmiş ve gelecek elimizden kayacak gibidir ve onu tutmaya çalışırız. Elimizden kayacak gibidir çünkü bu bir andır ve gelecek ufkuyla çevrelenmiştir. Nasıl ki algılanan dünyayı anlamak için onun içine girerek ve dünyaya açılıyorsak, zamanın da anlaşılacak için açılıp genişlemesi gerekir. Zamanın anların aşkınlığı tehlikelidir çünkü şimdiki zamanımda opak olan şeyleri refleksiyon yaparak yeni bir gelecek açar ama aynı zamanda apodiktik bir kesinlik yaşamakta olduğumuz zamanı anlamak zorlaşır (Merleau-Ponty,2020:466-467). Zaman kavramını özne konumuna getirmek anlaşılabilirliğe sebep verir. Öznen hareketle zamanın betimlemesi yapılır fakat doğal zamanın tarihiyle çevrelenmiş olması özne konumuna konmasına sebep vermemesi için zamanın daha farklı bir anlamı, yönü olduğunu betimlenmesi gerekir. “Özne, insanın kuruluşundaki birtakım tesadüfler nedeniyle değil, bir içsel zorunluluk uyarınca zamansaldır “(Merleau-Ponty,2020:549).

Geçirdiğim bir gün hala buradadır. Zaman akıp gider ya da zaman geçer denilir halbuki geçirdiğim bir günün zamanı hala buradadır. O günün hiçbir ayrıntısından söz etmesek de hemen yapabileceğim gücüne sahibim, gelecek sabahı ve sonrasında gelecek akşamı düşünmesek de oradadır (Merleau-Ponty,2020:557-558).

“Zaman ancak tamamen açılıp yayılmamışsa zamandır, geçmiş, şimdi ve gelecek aynı yönde [sens] değilse zamandır. Kendini sürekli oluşturmak ama olmamak, yani asla tam olarak kurulmuş olmamak zaman için esastır. Kurulu zaman, önceye ve sonraya göre mümkün olan bağıntılar dizisi, zamanın kendisi değildir, ancak zamanın nihai kayıdır, nesnel düşüncenin varsaydığı ve yakalamaya başaramadığı zamanın geçişinin

sonucudur” (Merleau-Ponty,2020:556).

Nesnel düşüncenin yakalayamadığı zamanın geçişi, kurulu zamanın geçiş halinde olması ve kurulu zamanın bir mekâna ait olmasının bir zamanın sentezi olduğunu açıklayamamaktadır. Bir önce ve sonrası olmadan zamansal mekân algılanamaz ve sentezin kurulmasına ihtiyaç duyulur (Merleau-Ponty,2020:556). Zamanın da bir bakışı vardır (Merleau-Ponty,2020:566). Eğer bir bakış varsa ve zamanın içinde mekânsal bir ait olma varsa, bu beden-algı bütünlük içinde var olmasından dolayıdır. O halde yönelimsellik de mutlak olacaktır. Zamanın bakışına tıpkı dünyadaki şeylere yönelindiği gibi yönelinir. Zaman ve mekânın perspektiflerin ufukları ile şekillenmesinde etkili olduğundan bahsedilmişti. Merleau-Ponty, zamansal perspektifin ilk betimlenmeye başladığında, zamanın muğlaklığını da beraberinde getirdiğinden bahseder. Zamanın sentezi, geçiş sentezidir. Geçmişin ve geleceğin bu andan geçip gitmesinin, bir yöne ve anlama göre şekillenmesinin sentezidir. Zamanın belli bir konumu yoktur. Kendi kendinin taşıyıcısı ve başlatanıdır. Zamanı zamanın kendisinde yaşama açar. Bu yaşamın hareketini yaşamak için onu fiile hale getirmek için bu zaman yaşanmalıdır. Dolayısıyla zaman kendi kendine örtüşür (Merleau-Ponty,2020:567-568).

“Besbellidir ki ben, nasıl kendi kalp atışlarımın yaratıcısı değilsem zamanın da yaratıcısı değilim, zamansallaştırma işine önyak olan ben değilim; doğmayı seçmedim ve bir kez doğduktan sonra zaman, ne yaparsam yapayım, benden geçerek fişkırpıp yükselir. Yine de zamanın bu fişkırması, maruz kaldığım basit bir olgu değildir, ona karşı olan çıkar yolu onda bulabilirim, tıpkı beni bağlayan bir karar aldığımında veya kavrama sabitlediğimde başıma geldiği gibi. Olacak olduğum şeyden beni koparıp alır ama aynı zamanda bana kendimi belli bir mesafede yakalama ve ben olarak kendimi gerçekleştirme imkânı verir” (Merleau-Ponty,2020:573).

Merleau-Ponty, ilk olarak doğal zamanın öznenin tarihselliği ile çevirili olmasının onu özne ile zamanı bir tutma anlayışını aşmaya çalışmıştır. Daha sonra kurucu zaman ile nesnel düşüncenin yakalamadığı geçiş sentezini betimlemiştir. Fenomenolojik olarak başlayan zaman ve mekân betimlemesi Merleau-Ponty’ i ontik anlama götürmüştür. Doğmayı seçemediğimiz gibi zamanın içine doğmak da seçilemez fakat kendini gerçekleştirme imkanı verir. Bu imkan zamanın varlık anlamı olarak betimlenmesiyle mümkündür. Zaman bir ardışıklık ve spontanelik değildir. Aksine zaman bizim spontaneliğimizin temeli ve ölçüsüdür. Böylelikle kendimizi gerçekleştirme imkanı verir (Merleau-Ponty,2020:574). Dünyanın ilişkisini özne-zaman, nesne-zaman arasındaki ilişkiler üzerinden düşünüldüğü gibi varlık da zaman üzerinden düşünülür. Zamanın yön-anlam-duyu ile sentezi varlığı zaman üzerinden düşünmeye götürmüştür (Merleau-Ponty,2020:578).

1.1.3. Algılanan Dünyaya Göre Duyular ve Duyumsamak

Duyu nesnelere ve onları algılayış biçimlerinin, bedendeki ve zihindeki duyuların nasıl şekillendiğini açıklayacağız. Dışarıdaki ögeler, nesnelere veya şeyler nasıl algılanılır? Nasıl etkileşime geçilir? Bu soruların en basit ve açık cevabı olarak duyu organlarımız ile dışarıdaki ögeler algılanılır ve etkileşime geçilir denilecektir. İşitme, görme, tat, dokunma vb. duyu organlarının işlevi ile etkileşim sağlanır. Duyularımızın işlevi ve saf izlenimle birlikte nesnelere kolayca niteliklerine göre ayırt ediliyor gibi gelir. Fakat sadece izlenim ile nitelikleri kolayca sınırlandırmak mümkün değildir. Açık ve kolay olarak görünse de algılanan dünyaya göre duyular ve nitelikleri duyumsamak çok yönlü ve derinlik içerir (Merleau-Ponty,2020:31).

“Nitelik, bilincin bir unsuru değil nesnenin bir özelliğidir. Nitelik, duyuların sınırlarını çizmek için basit bir araç sunmaktan öte, kendisini açığa çıkaran deneyimin içinde ele alındığı takdirde, nesne veya bütün bir algı gösterisi kadar zengin ve karanlıktır” (Merleau-Ponty,2020:31).

Saf duyum, hiçbir şeyi duymamakla aynıdır. Algı, nesnelere dair daha önce verilmiş nitelikler barındırır. Bilince verilmiş gibi görünen ve saf duyumla bilindiği sanılan şeyler aslında yanıltıcıdır. Çünkü nesnelere bilinçte olduğunu düşündüren yanıltıcı algının sebebi dünyaya dair önyargıdan kaynaklanır (Merleau-Ponty,2020:31).

“Duyular veya ‘duyulur nitelikler’ canlı bir anlamla sarıldıkları için durum ya da niteliğe (quale) indirgenemez. Rengin vücudu nasıl etkilediği değil; vücudun renk gibi nitelikleri nasıl yaşadığı araştırılmalıdır. Duyumun öznesi, nitelikleri not eden biri gibi niteliklerin etkilediği veya değiştirdiği hareketsiz bir çevre değildir, bu, içine doğduğumuz bir güçtür ve belirli bir varoluşsal çevre ile senkronize haldedir” (Esenyel,2020:238-239).

Dolayısıyla nesnelere algıda yeniden anlamlandırılarak kurulur. Örneğin; renklerin belli bir tınısı uyandırdığı hislerin olması gibidir. Kırmızı rengin sıcaklığı çağrıştırması algıdaki belirli bir tınıya karşılık gelmesindedir. Niteliklere duygusal anlam yüklenerek insan deneyimine yerleşir (Merleau-Ponty,2020:28). Duyumsananlara farklı bir örnek olarak ‘koku’ duyumuna değinildiğinde; hatıralarda ve insanın bedeninde geçmişte yaşanan bir olay deneyiminde duyulan koku deneyime yerleşmiştir. “Cézanne,bir tablonun manzaranın kokusunu dahi kendisinde içerdiğini söylüyordu”(Merleau-Ponty,2020:430). Tekrar aynı koku duyumsandığında yaşanmış ve deneyimlenmiş o olay tekrar bedende ve zihinde canlanacaktır. Bir roman okurken, bir betimleme çocuklukta yaşanan anıya ve o anıdaki hissedilen şeylere tekrar götürebilir, tekrar o his hissedilir. Burada önemli olan nokta şudur; deneyim alanındaki o duyuların, nesnelere, şeylerin deneyimi bedende uyandırdıkları tepkilerin bilinmesidir. Daha önce deneyimlenip duyumsandığı için bedende uyandırdığı his bilinir ve duygusal bir anlamlandırma yapılabilir. Algılanan dünyada ve deneyim alanında bir anlam dünyası kurulur. Bedende tepkilere neden olan; bütün deneyim ve nitelikler

arındırılırsa eğer anlamlandırılmaz ve betimlenemez.

“Duyan ile duyular arasındaki ilişkiler, uyuyan ile onun uykusu arasındaki ilişkilerle kıyaslanabilir” (Merleau-Ponty,2020:290). Entelektüalizm, duyum ve algının bir şeyin algısı ve duyumu olduğunda var olabildiğini iddia eder. Var olan bu durumda dışarıda mesafeli olarak duyumsar ve zihin algının öznesi haline gelir. Merleau-Ponty’ ye göre entelektüalizmin iddia ettiği gibi algı ve duyum arasındaki ilişki olduğunda, zihin algının öznesi haline gelir ve duyu kavramı düşünülemez olur (Merleau-Ponty,2020:291). Oysa duyum yönelimseldir. Duyan ve duyulur birbiriyle karşılıklı etkileşim halindedir. Duyan ve duyulur birbirine karşı duran nesnelere gibi değil birbirleriyle bağlantılıdır. Böylece duyan ve duyulur özne karşılarında nesne varmış ve dışarıdan mesafeli olarak onlara bakıyormuş ikileminden çıkmış olur. Duyan ve duyulur birlik içinde var olur (Merleau-Ponty,2020:293).

Algılanan dünyadaki duyuların ve duyumsanan şeylerin dışında, algılanan dünya aynı zamanda bir kültür dünyasıdır. Kitaplarla, müziklerle, sanatla oluşturulan kültür dünyasıdır. İnsan sadece duyular, nesnelere, şeylerin nitelikleriyle ve duyumsanan şeylerin bedenle sınırlı olduğu alanda değildir. İnsan kültür dünyası kuran, sanat yapan bir varlıktır (Merleau-Ponty,2020: 63).

Bir çocuğun algısı ve duyumsamaları, yetişkinin algılarına kıyasla farklı olarak görülür. Fakat nesnellik ölçütlerini tanımadığı için farklıymış gibi düşünülür. Bir çocuk kendi bedeninde kendi algısına göre algılar. Kendi yönelimselliğini, bir yetişkinin yönelimselliğine göre şekillendirir. Çocuğun içine doğduğu dünya yetişkinin içinde olduğu dünyayla aynıdır. Fakat araçları, nesnelere işlevlerini, zamanla bağlantı içinde kurar.

“Örneğin çocukta dünya algısının “benmerkezli” olduğunu söylüyorsak, bu formül şu anlamda geçerlidir: Çocuğun dünyası yetişkine ait en basit nesnellik ölçütlerini tanımaz. Ancak tam da burada, yetişkine ait nesnellik bilmemek, kendi içinde yaşamak değil; ölçüsüz bir nesnellik uygulamaktır ve benmerkezcilik formülü şu eski, kendi “haline” kapanmış bilinç fikrini telkin etmemelidir” (Merleau- Ponty,2017:34).

Çocuğun dünya algısı yetişkinden farklı olması, çocuğun dünyayı algılayış tarzından dolaydır. Çocuk dünya algısını kendi tarzında yeniden kurarak şekillendirir. Çocuk büyüdükçe yetişkin dünyasına ait nesnellik ölçütlerini tanıdıkça algısı bu yönde değişecektir. Sadece çocuk için değil diğer insanların dünyayı algılayış tarzı farklıdır. İçinde yaşadığımız bu dünya tektir. Bu teklik bilimin açıkladığı şekilde yeryüzünde olan ekolojik dünyadır. Fakat dünyayı algılayış tarzlarının farklılaşması, kişilerin deneyimlerinin içinde bulunduğu, deneyimlenen dolayısıyla yaşam dünyasıdır. Deneyimlenen yaşamın çeşitliliği algının da ve algıyla ilişkili olarak dünyanın da farklı tarzda algılanmasına yol açar.

“İçeriden bakıldığında algı, başka yoldan dünya hakkında bildiklerimize, fiziğin betimlediği şekliyle stimuluslar, biyolojinin betimlediği şekliyle duyu organları hakkında bildiklerimize hiçbir şey borçlu değildir.

Sözgelimi nedensellik kategorisini uygulayabileceğimiz dünyadaki bir olay olarak değil de her an bu dünyanın yeniden yaratılması, yeniden kurulması olarak verir kendini öncelikle” (Merleau-Ponty,2020:284).

Algı her an bu dünyada yeniden kurulur. Hem kurulan hem de kuran rolündedir.

Algının ayrılmaz bir parçası bedendir ve beden sayesinde duyularımız vardır.

1.1.4. Düşüncelerin Algıya Göre Şekillenmesi

Çalışmanın bu kısmında düşünceleri algılara göre nasıl şekillendiğini değerlendireceğiz. Önceki alt bölümlerde bahsedilenleri göz önünde bulundurulduğunda; mekan ya da zamansallığı öznellik ile ilişkisinde olduğu gibi düşünceler de algıya göre mi şekillendiriyor? Duyulur nesnelere ile kurulan anlam dünyasında insanın düşüncelerinin şekillenmesi nasıl olmaktadır? Sorularına yanıt aranırken, Merleau-Ponty’ nin algı ve düşünce üzerine yazdıklarına değinilerek açıklanacaktır.

Merleau-Ponty’ e yöneltile düşünlmemişe gidilmesine yönelik eleştiriyi doğrular, düşünlmemişe yeniden bulunduğunu dile getirir (Merleau-Ponty,2017:59).

“Ancak geri döndüğümüz bu düşünlmemiş, felsefeden ya da düşünümünden öncekiyle bir değildir. Bu düşünüm yoluyla anlaşılabilir, ele geçirilen bir düşünlmemiştir. Kendi haline bırakılan algı kendisini unuttur ve gerçekleştirdiklerinin farkına varmaz. Felsefe bizim için yaşamın gereksiz bir yinelemesi, tekrar değildir; aksine onun yokluğunda yaşam, kendini bilmeme ve kaos içinde dağılma olasılığı ile karşı karşıya kalabilir” (Merleau-Ponty,2017:59- 60).

Algının kendi haline bırakılması unutulmuşluğa ve var olanlara yabancılaşmaya yol açar. Şimdiye kadar felsefe tarihinde ve psikolojide algı kavramı bir nesne gibi açıklanmaya çalışıldı fakat Merleau-Ponty’ e göre “sadece algıyı düşünmek değil, algıya göre de düşündürmektir” (Şan,2017:65). Dolayısıyla algının birliğine katılmaktır. Algıyı şeyler arasında bir nesne gibi sadece düşünce kavramı olarak değerlendirilmemelidir algıyla birlikte ve algıya göre düşünülmalıdır. İnsan, dünyada yaşayan canlı beden olarak algılayan özne konumundadır. Dünyayla ilişkisinde insan birbiriyle iç içe sarmalanmış haldedir. Dolayısıyla dünyanın bilinci ve insanın bilinci birbiriyle bağlantılıdır (Şan,2017: 65).

Yaşanılan dünyada, şeylerin bir anlamı olduğu gibi, düşüncelerin de bir yaşamı vardır. Nasıl ki zaman ve mekan öznellik ile ilişkisinde algıya göre düşünülürken değişim gösteriyorsa düşünce dünyasında da bu değişim mevcuttur. Bilinç hallerinde farkında olunmasa dahi bir düşünceye katıldığında yaşamın anları arasında bir bütün olarak devam etmektedir. Dolayısıyla algı ile düşünce, geçmiş ve gelecekte şimdinin ufkunda bir arada olmasalar dahi zamansal olarak birbirlerini belirler (Merleau-Ponty,2017:62-63). “Dolayısıyla fikirlerimizin doğruluğu dile getirdikleri gibi, o anda ona ulaşma gücümüzü de ifade ettiklerini söylemek gerekir” (Merleau-Ponty,2017:62). Algı değişebilir. Yanlış bir algı bile

olsa doğruladığı şey bu dünyaya ait olduğu için aynı dünyanın olasılıklarını barındırır (Merleau-Ponty,2023:61). Her algı değişebildiğini bildiğimize göre düşüncelerinde algıya göre değişmesi olasılıkların içindedir. Bu durumun tam tersi olarak, düşüncelerin de değişebildiğini bildiğimize göre algı da düşünceye göre değişir. O halde diyebiliriz ki, düşünce ve algı birbiriyle bağlantısal olarak ilişki içindedir ve birbirlerinin sınırlarını ihlal etmeden karşılıklı olarak algı düşünceyi, düşünce de algıyı şekillendirmektedir. Düşüncenin ya da algının yanlış olarak değerlendirilmesi olsa da bütün deneyimler ve doğruladığı şey dünyaya ait olduğu için dünyanın olasılıkları olarak kalır.

1.1.5. Dışarıdaki İnsan ‘Başkası’

Bu bölümde; başkasının deneyimi, başkasının bedeni ve benim bedenimin, deneyimlerin varoluşuyla iç içe geçmiş olması, belirlenimleri ve her seferinde algıyla yeniden kurulmasını detaylı olarak anlatılacaktır.

Önceden kurulmuş olan bu dünyanın ve bu dünyanın içinde bulunan kültüre, topluma, doğaya doğudur (Merleau-Ponty,2020:466). Belirlenmiş olarak bulunan dünyanın içinde ‘kendi bedenim’ olarak diğer bedenlerle etkileşim içinde bulunulur. Başkalarının eylemleri ‘benim’ eylemlerim üzerinden anlaşılır. Ben’in çoğul hale gelmesi söz konusudur (Merleau-Ponty,2020:469).

“Görülür bir dünyaya tutunan bakış olarak görmeyi keşfederim ve işte bu yüzden benim için başkasının bakışı diye bir şey olabilir, yüz adını verdiğimiz bu ifade aracı, tıpkı kendi varoluşumun bilen bir aygıtı olan bedenim tarafından taşınması gibi, bir varoluşa taşıyabilir” (Merleau-Ponty,2020:473).

Başkasıyla iletişimde bulunmak için dokunma ile temas etmek ya da dil aracılığıyla olmak zorunda değildir. Bir bakış ile başkasıyla iletişime geçilebilir. Bakışım, canlı bedenle karşılaşınca yalnızca ‘benim bakışım’ olarak kalmaz. Benim dünyamın içine girmiş olur ve artık başkası içinde mevcuttur (Merleau-Ponty,2020:475-476). Benim bedenimin diğer bedenleri bilmesi ve başka bedenlerle etkileşime geçmesini bilinmesinin nedenini Merleau-Ponty önce beden şemasıyla daha sonra ise anonim varoluşla açıklar (Merleau-Ponty,2020:476). Başkasının algılanmasında önemli rol oynayan nesne dildir. Dil ile konuşmayla başkasıyla karşılıklı konuşma içerisinde düşüncelerin birbiri içine katılması ve yapılan konuşmayla sözlerin konuşmadaki kişinin sözlerini çağırmasıyla ortak bir alan oluşturulur (Merleau-Ponty,2020:477).

“Burada iki kişilik bir varlık vardır ve artık başkası benim için transandantal alanımdaki basit bir davranış değildir, ben de onunkinde öyle değilimdir, kusursuz bir karışıklık içinde birbirimizle işbirliği içine gireriz, perspektiflerimiz birbirinin içine geçer, aynı dünyanın içinden geçerek birlikte var oluruz” (Merleau-Ponty,2020:477).

Bu durumda karşılıklı etkileşim ile aynı dünyanın içinde aynı varoluşta bulunulur.

Fakat davranışlar söz konusu olduğunda kesinlikten bahsetmek zordur. Başkasının öfkesi davranışlarından algılanabilir. Gerek yüzündeki ifadeden gerek sözlerinden çıkarım yapılır. El kol hareketlerine dikkat edilir bir nevi beden dili okunmaya çalışılır. Ancak tam anlamıyla başkasının öfkesini hissedilemez. Başkasının öfkesi, yası, acısı ‘ben’ için aynı anlama gelmez. Benim öfkemi başkası için aynı anlamda değildir ve başkasının öfkesi de aynı şekilde aynı anlamda değildir. Tam olarak başkasının algısını bilemeyiz (Merleau-Ponty,2020:479). “Başkasının yası ve öfkesi, benim için ve onun için asla aynı anlama gelmez. Onun için bunlar yaşanmış durumlardır, benim içinse şimdileştirilip mevcut(apprésentées) durumlardır” (Merleau-Ponty,2020:479). Çünkü başkası da kendi öznel bilincimizde şekillenirler. Başkalarıyla ortak kader paylaşılır. Dünyada olan ve toplumun bu fiziki koşulların içinde var olan insanlar olarak bundan sıyrılıp koparmak mümkün değildir (Merleau-Ponty,2020:52).

“Hem herkes yalnızdır, hem de hiç kimse başkalarından vazgeçemez- sırf başkaları kendisine yararlı olduğu için değil (o başka bir konu), ancak o yolla mutlu olabildiği için. Hiçbir toplu yaşam yok kendimiz olma yükünü omuzlarımızdan alsın ve bizi bir fikir sahibi olmaktan bağışık kılsın: ama hiçbir “iç” yaşam da yok ki başkasıyla ilişkilerimizin bir ilk denemesi gibi olmasın. Hem bireysel hem de toplu geçmişimiz ve vücudumuz olduğundan dolayı düştüğümüz bu ikircikli durumda asla kesin bir dinginlik bulamayız., ayrılıklarımızı hep azaltmaya çalışmamız gerekir, bizde gizli saklı kalanı açığa vurmamız ve başkasını algılamamız gerekir” (Merleau-Ponty,2020:52).

Dolayısıyla varoluş ve dünyaya katılma başkalarına bağlıdır. Bu durum, her ne kadar muğlak görünse de başkalarına ihtiyaç vardır. Başkalarını algımlarken aynı zamanda algılanarak dünyanın ortak yapısına birlikte ve karşılıklı etkileşime geçilerek katılım gerçekleştirilir.

1.2. Algının Fenomenolojisi

1.2.1. Merleau-Ponty’nin Fenomenolojik Yöntemi

Merleau-Ponty’ e göre fenomenoloji deneyimi doğrudan betimleme girişimidir. Özleri varoluştan ayrı bir şey gibi ayırtmadan özleri varoluşa yerleştirir (Merleau-Ponty,2020:9). Bilim tanımlamalar yapar, algıyı tanımlar, algılanan dünyayı açıklamaya çalışır fakat Merleau-Ponty’ e göre önemli olan tanımlamak, açıklamak değildir. Ona göre önemli olan betimlemektir. “Gerçek kurulamaz veya inşa edilemez, betimlenir” (Merleau-Ponty,2020:13). Dünyanın varlığına karşı şüphe duyulamaz. “İnsan dünyadadır, kendini ancak dünyada bilir” (Merleau-Ponty,2020:14). İçinde olunan dünya bilinebilir ve dünyanın ötesini onu aşan bir şey betimlenemez.

“Dünya düşündüğüm değil yaşadığım şeydir; dünyaya açığımdır ve hiç kuşkusuz onunla iletişim kurarım ama ona sahip değilimdir; o tüketilemez olandır. “Bir dünya vardır” ya da daha ziyade “dünya vardır”: yaşamın bu sarsılmaz tezinin hesabını asla tam olarak veremem. Nasıl ki Cogito’nun olgusallığı ondaki bir kusuru belirtmekten çok, benim varoluşumdan emin olmamı sağlar, dünyanın olgusallığı da, weltlichkeit der

Welt'i (dünyanın dünyalığı) oluşturur, dünyayı dünya yapar" (Merleau- Ponty,2020:22).

Dolayısıyla fenomenoloji, dünyayı dünyalık içinde ele alır. Fenomenolojik dünya varlığın temellendirilmesidir (Merleau-Ponty,2020:27). "Basit nesnelere gündelik deneyimi bile fenomenolojik analiz için bir çıkış noktası olarak hizmet edebilir" (Zahavi,2019:19). Fenomenolojik dünyanın varlığını betimleyerek temellendirirken gündelik deneyimler fenomenolojik analiz için çıkış noktası olur. Çünkü insan bu dünya ile tanışıklık içindedir ama tam olarak tanımamaktadır. Aynı şekilde insan kendi varlığına da aşınadır ama bir yandan yabancıdır. Merleau-Ponty, yapmış olduğu fenomenolojik analizler ve betimlemeler ile şeylerin, nesnelere, var olanların ne'liğiyle değil nasılıyla ilgilenecek fenomenolojik olarak betimlemiştir.

Merleau-Ponty' nin amacı fenomenolojiyi bilim olarak kurmak değildir. Fenomenolojik yöntemini, algısal inancı temellendirmek için kullanmıştır (Esenyel,2020:371). Aşına olunan dünyaya yabancılaşmadan dolayı ve yeniden dünyayı görmeyi fenomenolojik yöntemiyle, betimleyerek temellendirmiştir. Merleau-Ponty' ye göre fenomenoloji hep yolda olduğu ve bitmemiş tamamlanmamış bir yol olacaktır. Hep yolda olan için varış noktası önemli değildir. Fenomenoloji hep yolda olacaktır. Dolayısıyla sürekli olarak sorulan sorular yeniden sorulacaktır. Dünyaya her seferinde hayret duyularak nasıl? Sorusuyla tekrar tekrar başlanacaktır. Hep yolda olması fenomenolojinin temel özelliklerinden biri olacaktır (Zahavi,2019:83).

1.2.2. Algının Fenomenolojisinde Gerçeklik, Muğlaklık, Kesinlik Kavramları

Merleau-Ponty, muğlaklığı ayrı bir düşünüm tarzı olarak incelemeyi. Muğlak olan genellikle bilinemez, kestirilemez ya da kesinliği olmayan bir kavram olarak gündelik hayatta karşımıza çıkar. Fakat fenomenolojik bağlamda muğlaklık betimlendiğinde örneğin; güneş doğarken takip etmeye çalıştığımız ufuk çizgisinin muğlaklığı bize aslında kesinliği verir. Işık hüzmelerinin iç içe geçmesi, doğuş çizgisinin takip edilirken muğlaklığı ve görsel şölen olarak kendini sunması o an algılayan ben ile ben'in dünyasında algılan şeyin muğlaklıktan çıkan belirginliğidir. Güneş doğarken veya batarken herkes aynı şeyi görür. Bu bağlamda düşünüldüğünde güneşin doğuşu ya da batışı gerçektir. Algının bir yanılması ya da gerçek değilmiş gibi görünse de bu Dünya'ya attığımız bir şeydir. O halde Dünya'nın olduğu kesindir. (Merleau-Ponty,2020: 464).

"Kendimi ancak zamanla ve dünyayla iç içe oluşum(inhérence) dahilinde, yani muğlaklık içinde bilirim" (Merleau-Ponty,2020: 465). Muğlaklığın içinde varoluş bilinir. İnsanın kendisini, bedeniyle, zihniyle, algısıyla bir bütün içinde bilir. Algının kesinliği ve gerçekliğine ulaşabilmek için yargı, dikkat, bulanıklık ve muğlaklık kavramlarının Merleau-

Ponty'e göre düşünülduğünde; yanılısamının sebeplerinden biri algının yargısıdır. "Eğer bir ilişkiye dair her tür algıya yargı demek ve görme adına sadece anlık izlenime ayırmak uygunsa, yanılısama da kesinlikle bir yargıdır" (Merleau-Ponty, 2020: 71). Görülen şeyler hakkında yargı verilir. Tam tersi düşünülduğünde ise yargı verilen şey görülmüş olur. Dünyaya karşı olan önyargımız, yargı verdiğimiz şeyleri görmemiz ve dikkati bu yönde verilmesini içine alır. Algımızın çeşitliliği ve görülen şeyler hakkında ortaya çıkan bilgiler yargı edimine bağlanır. Örneğin, renk körü bir kişinin yeşil elmaya kırmızı, kırmızı elmaya yeşil demesi onun algısının yanıltması olarak mı düşünülmelidir? Yoksa Dünya'yı algılayış biçiminin renk körü olan kişiye göre mi yargısının değişti düşünülmalıdır? Tam bu noktada Merleau-Ponty, hakkında yargı verdiğimiz şeyleri görüyorsak eğer hakiki algıyla sahte algının ayırımının nasıl olması gerektiği sorusunu vurgular: (Merleau-Ponty, 2020: 69).

"Görmek" ve "gördüğünü sanmak" arasındaki ayrım nerede olacak? Eğer bu soru, sağlıklı insanın sadece yeterli imlere ve dolu bir madde üzerinde yargıda bulunduğunu söyleyerek yanıtlanırsa, o zaman hakiki algının motive ettiği yargıyla sahte algının boş yargısı arasında fark var demektir. Ve bu fark yargının biçiminde değil, biçim verdiği duyulur metinde olduğu için, sözcüğün tam anlamıyla algılamak, hayal etmenin tersi olarak, yargılamak değil, her türlü yargıdan önce duyulur olana içkin bir anlamı yakalamaktır. Demek ki hakiki algı fenomeni imlere içkin bir imleme sunar ve yargı, bunun sadece isteğe bağlı bir ifadesidir "(Merleau-Ponty, 2020: 69-70).

Entelektüalizm, yanılısama ilişkin yaptığı açıklamalar yetersiz kalacaktır. Refleksiyon yapıldığında ise görmenin ve duymanın ne olduğuna dair sorulan sorulara verilen cevaplar anlamdan yoksun olacaktır. Refleksiyon, hakiki olanın ne olduğunu bilmek için sahteyi hakiki olandan ayrılması gerekir. Bu ayrım yapılabildiği için hakiki olan vardır (Merleau-Ponty,2023:19). Görmek ve gördüğünü sanmak arasındaki ayrımı yapabilmek de görmeyi, görülür sanılandan ayırmaktır. "Sahtelikten söz edebilmek için, hakikatle ilgili deneyimlerimizin olması gerekir" (Merleau-Ponty,2023:20). Hakikat olduğu için sahtelikten söz edilir. Görünen bir hakikat olduğu için yanılısamadan söz edilir ve aynı şekilde kesinlik olduğu için muğlak olandan söz edilir.

Bir ilişki türünden ortaya çıkan her algı yargı barındırır. Görmek sadece anlık izlenim olarak değerlendirildiğinde bir yanılısama ortaya çıkar. Muğlaklık ve yanılısama anlık izlenimle sorgulanmadığı zamanda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, gözümün önünde duran kitaba baktığımda her yüzünü incelerim. Bazı kısımları daha büyük bazı kısımları daha küçük görünecektir. Bu durumda anlık izlenim olarak ortaya çıkan algıda boyutuna ilişkin yargı verilecektir. Bu yargı yanılısamaya neden olur. Anlık görme ile yanılısama inşa edilmiştir. Algı sorunu olarak, görmeyi yargılardan ayıramamaktadır. O halde yanılısama da bir yargı olacaktır (Merleau-Ponty,2020:71). Muğlaklığın ortadan kalkması için ayırımların dikkatli olarak yapılması gerekmektedir. Dünyada öğretilen şekilde oluşmuş algıya göre mi yargı

veriliyor? Yoksa yargı ile yanılısma mı inşa ediliyor? Algıdaki duyum ve yargının entelektüalizmin açıkladığı tarzda ele alınırsa yanılısma ve muğlaklık ortaya çıkacaktır. Düşünüm felsefesi sahteyi, hakiki olandan ayırma çabası görünenin kendine özgü görüntüsünü kaybetmesine de sebep olur (Merleau-Ponty,2023:62). Her algı bu dünyaya aittir. Bizler de bu dünyaya aitizdir. Algılanan şey sadece bir görüş bile olsa yanlış olabilir fakat doğruladığı şey bu dünyadadır. Aynı dünyanın olasılıkları olarak ister yanlış olsun ister doğru olsun bütün deneyimlerin bu dünyaya ait olduğu kesindir (Merleau-Ponty,2023:61). Merleau-Ponty' ye göre; felsefe algısal inancı askıya alarak ortaya çıkan çelişkileri aşacağını sandı.

“Yanıltıcı olduğu gözüküyor, çünkü algısal inancı anlamak yerine onu dönüştürüyor, onu da diğerleri gibi birtakım gerekçeler-üzerine kurulmuş bir inanç haline getiriyor. Ancak şurası açıktır ki, söz konusu algı olunca, sonuç gerekçelerden önce geliyor, gerekçeler yalnızca sonucun yerine geçmek ya da sonuç sarsıldığında imdadına yetişmek için oradalar” (Merleau-Ponty,2023:72).

Diyebiliriz ki, *Algının Fenomenolojisi* 'nde başlayan muğlaklık, gerçeklik ve kesinlik kavramları, *Görünür ve Görünmez* adlı eserinde tamamlanmaya başlamıştır. Merleau-Ponty, yanıltıcı olanın düşünüm felsefesinin yöntemsel kuşkuyu, dünyaya açılımla zihinsel edimleri; düşünce ve onun nesnesini ilişkilere indirgemesi daha baştan olumluyu, olumsuzun olumsuzluğuyla belirlemeye çalışılması masumun suçsuzluğunu kanıtlama çabasıdır. Gerçeğe yakın deneyimler, varlıkla ilişkisini iletmez. İmge hemen imgelem alanında sayılmaya başlanır ve basit bir olgu bile gerçek gibi algılanır (Merleau-Ponty,2023:59). “Gerçek, gerçek olduğu için tutarlı ve olasıdır, tutarlı olduğu için gerçek değildir; imgesel olan ise imgesel olduğu için tutarsız ve gayrimümkündür, tutarsız olduğu için imgesel değildir” (Merleau-Ponty,2023:60). Merleau-Ponty yanılısamalardan uyanmanın başlamasının gerekliliğini ifade eder. Düşünüm felsefesi ya da imgesel olanın tutarsızlığı yanılısamaya götürebilir. Hakiki olanı sahteyle, olumlu olanı olumsuzla düşünülür, aslında var olanın tersinin birlikte düşünülmesidir. Gerçek kırılıgandır. Bir görüntü yok olduğunda diğer görüntü onun yerine geçecektir. Birbirlerini tamamlayarak işlevlerini yerine getirecektir. Bir görüntünün yanılısaması yok olduğunda da başka bir görüntü onun varlık işlevi için yerine geçecektir. İlk görüntünün yok olması ve diğerinin işlevini üstlenerek yerine geçmesi gerçeği ihtimal olarak tanımlamaz onlar yeni görüntünün başka adıdır. Merleau-Ponty bu analize yanılısamadan uyanma analizi adını verir. Merleau-Ponty kumun üzerinde cilalanmış tahta parçası örneğini verir. Kumun üzerinde cilalanmış tahta parçası gördüğümüzü sanırız halbuki kumun üzerindeki killi bir kaya idi (Merleau-Ponty,2023:60). İlk görüntü tahta parçası yanılısamadır daha sonra bakıldığında ilk görüntü yok olur ve yerini killi bir kaya olmasına bırakır. Bu

yanılsamadan uyanma analizi diğer görünenler için geçerlidir. Gerçeklik gibi gözüke de yerini başka gerçekliğe bırakacaktır. Her seferinde algı değişebilir ve her algılanan da değişebilir. Burada gerçeklik bir yanılsama ya da yanlış bilgi de olsa bu dünyaya ait olasılıklardır. Aynı dünyanın olasılıkları olması ve var olan işlevini bir diğerinin üstüne ekleyerek devam etmesi gerçekliği verecektir (Merleau- Ponty,2023:61).

“Dünyanın ‘kendinde dünya’ olduğu ya da benim algımın ya da başkalarının algısının ötesinde olduğu söylenerek anlatılmak istenen, tıpkı her yerde ve her zaman aynı olan ve kabul edildikleri zaman hakiki olmaya başlamayan üçgenin özellikleri gibi, kısaca herkes için aynı olan ve kabul edildikleri zaman hakiki olmaya başlamayan üçgenin özellikleri gibi, kısaca herkes için aynı olan ve bizim fantezilerimizden bağımsız olan anlam olarak “dünya”dır “(Merleau-Ponty,2023:68).

Anlam olarak dünya, hakiki olanı ya da gerçek olanın kesinliğinin verilmesi için gerekli olan dünyadır. Bu anlam olarak dünya, benim dünyamın ya da başkalarının dünyasının farklı yönlerini algılamakta olan dünyadır. Herkesin kendi dünyasının kendi yönlerine göre şekillenmesi anlam olarak dünyadır. Bir hastanın dünyası, bir çocuğun dünyası, benim dünyam, başkasının dünyası gibi dünyalar vardır. Bu dünyaların hepsi tek bir dünya oluştururlar. Tek dünya içinde yaşadığımız gördüğümüz dünyadır ve bu dünyaya farklı dünyaları olanlar olarak katılırız. Burada ayrı bir dünya çıkıyor ya da gerçeklik kayboluyor, muğlaklık olarak düşünülmemelidir. Aksine “Şeyler ve dünya içsel özellikleriyle düşünce nesnesidirler ve onlar olay düzlemine değil hakikatin, geçerlinin ve anlamlandırmanın düzlemine aittirler” (Merleau-Ponty,2023:69). Dünyaların tek bir dünya oluşturması düşünce nesnesidir ve hakikatin düzleminde bulunur.

İKİNCİ BÖLÜM

BEDEN FENOMENOLOJİSİ

2.1. Beden ve Algı

2.1.1. Kişiyeye Has Bedenin Sentezi ve Nesne Olarak Beden

Merleau-Ponty, bedeni algıyla birlikte betimler. Merleau-Ponty fenomenolojisine kadar süre gelen zamanda felsefe tarihinde açıklanmış olan kartezyen felsefesinin beden ve bilinci ya da beden ve algıyı iki ayrı töz olarak açıklamasına karşı çıkar. Bedensel bozuklukların ortaya çıkışında ve bunun sonucunda dünyaya katılma deneyiminde psişik ve fizyolojik açıklamaların her ikisine de mesafeli yaklaşır. Psikolojik ve fizyolojik olguların bilgisinin eleştirisinden ve klasik psikolojinin beden analizini nasıl ele aldığını açıkladıktan sonra bedenin varoluşunun betimlenmesi için bakılması gereken yer, yaşayan bedenin varoluşu sorgulanması için üçüncü bir alan gerekli olmasıdır. (Merleau-Ponty, 2020: 136)

Bu üçüncü alan fenomenolojidir. Yaşayan beden yani fenomenal beden ile nesnel bedeni birbirinden ayrı olarak betimlese de nesnel bedenin varlığını yadsımaz. (Esenyel:2020: 265). “Bilimin sonuçlarını ortaya koyduğu ve kamusal olarak ortaya çıkan vücut, insanın şeyler arasında bir şey olarak sahip olduğu nesnel bedenidir” (Esenyel,2020: 265)

İnsanın Dünyayla ilk teması bedeni aracılığıyla olur. Salt zihin olsaydı eğer şeylerin arasında ya da nesnelere arasında bir yer bulamazdı. Kişinin şeyler arasında bir yere sahip olması nesnel bedeni ile mümkündür. Nesnel beden, bilimin açıkladığı gerçek bedendir. “Dünyayla ilişkisi içsel olan fenomenal bedeni, anatominin nesnesi olan ve bir organlar bütünü olarak temsil edilen ‘gerçek’ beden ile karıştırmamak gerekir” (Direk,2021: 189). Merleau-Ponty, kişiyeye has beden sentezi ile aslında yaşayan beden kavramını açıklar. Anatominin nesnesi olan nesnel beden ile yaşayan beden ayrımı yapılmadığında, algılanan dünya ile gerçek dünya arasında ikicilik ortaya çıkardı. Oysa Merleau-Ponty *Algının Fenomenolojisi*’nde dünyayı, şeyler, nesnelere, organik ve düşünce dünyasını bir bütün içinde ele alır. Bu kavramlar birbiriyle sarmalanmış ve bütünlük içindedir (Direk,2021,189). Bu bağlamda klasik psikoloji, kişiyeye has bedeni analiz etmiş olsaydı, insanın bir organizmadan daha fazlası olduğunu, Dünya ile iletişimimizin aracı olan yaşayan bedene odaklanarak, nesnel bedenden ayrımı yapılabilir ve insanın bedenin dışındaki nesnelere ve onları algıladıkları ölçüde hepsinin bir toplamı olmadığını, deneyimin örtük ufku olarak dünyaya her tür belirleyici düşünceden önce olan mevcut dünyaya götürebilirdi (Merleau-Ponty, 2020: 140). Dışarıdaki nesnelere hareket ettirirken ve kendi bedenimi hareket ettirirken ilk olarak yönelme ile başlanır. Bedeni hareket ettirmek istendiğinde örneğin bir bardağı almak için

bardağa yönelindiğinde kendi bedenim sayesinde hareket ederek bardak alınır. Bu eylem yapıldığında nesnel mekanın içinde bir noktada bedeni bulup hareket ettirmek için onu aramaya gerek yoktur. Beden zaten benimle birlikte, tüm kararlar, yönelme, fizyolojik hareketler hepsi bir bütünlük içinde ben ile birlik içindedir. (Merleau-Ponty,2020, 142). “Bedenim ve kararım arasındaki ilişkiler hareket söz konusu olduğunda büyümlü ilişkilerdir” (Merleau- Ponty,2020:142).

Beden oluştuğu organlarla ve stimulusların sinir sisteminin içinde yer almasıyla bedene gönderilen uyarıcılar(stimuluslar) ile hareketini nesnel bedende gerçekleştirir. Algılanan dair mekânsal belirlenimler, bir algının mevcut olması ve organizmanın dışındaki olgusal durumlar ile de uyumlu olması artık bir psikofizik olayın dünyevi nedenselliğinden değildir (Merleau-Ponty, 2020:118).

“Örneğin şöyle ki elim, stimuluslardan önce davranarak ve algılayacak olduğum biçimi kendisi çizerek, dokunduğu nesnenin sınırlarını çizer. Yaşayan bedenin işlevini ancak bu işlevi kendim yerine getirerek ve dünyaya doğru kalkmış bir beden olduğum ölçüde anlayabilirim” (Merleau-Ponty, 2020:118,119).

Beden, bir makine gibi yaşayan bedenin işlevlerinden ayrıldığında bilinci ve ruhu bastırılmış olur. (Merleau-Ponty, 2020:119). Bu bağlamda nesne olarak bedenin makineden farkı olması için yaşayan beden (fenomenal beden) algıladığı ve dünya içinde bir varlık olarak anlamı olan ve anlam yaratabilen bir varlık olarak ele alınması gerekir. Merleau-Ponty, *Algının Fenomenolojisi'nde* kavramları ayrı olarak betimlemesi, ayrı başlıklar altında değerlendirmesi onun kavramları ayrı olarak ele almasından değildir. Aksine hiçbir fenomeni diğerine yadsımaz. Bir bütün içinde ele alır. Bu bütünlük içinde ele alırken tıpkı bedenin uzuvları gibi parçalar birbirleriyle iç içe geçip sarmalanır. Bedenin tamamı bir mekanda yan yana konulmuş organların sıralanması veya organların toplanması değildir. Bunların hepsini sarmalayan bir bedensel şema ile bilinebilir ancak (Merleau-Ponty,2020:146).

Dışarıdaki nesnel kendilerini çeşitli gözleme sundukları ölçüde benim önümde bulunurlar. Dışarıdaki nesnel arasında nesne olan beden olarak mı düşünülmelidir? Yoksa bu unsurların mental olarak katedilmesine izin veren aracı olan beden olarak mı düşünülmelidir? Kişiye has bedenin algısında yaşayan beden (fenomenal beden) her hareket zemininde, görsel verileri dokunsal anlamları üzerinden; dokunsal anlamları görsel veriler üzerinden her hareketle bütünlüklü bir konum zemininde belirir. Çünkü bedeni betimlerken nesnelere ayrı bir nesne ya da öznelere arasında ayrı bir özne değildir. Kendi bedenim önümde ya da yanımda duran bir şey değildir. Bizzat ben bedenimin içindeyimdir ve ben bedenimdir. Bu bağlamda bedene hem gören hem de dokunan, kendimizdir (Merleau-Ponty,2020:215). “Bedeni fiziksel nesneyle değil, sanat eserleriyle karşılaştırmak gerekir” (Merleau-Ponty,2020:216). Merleau-Ponty’ ye göre ressam kendi bedenini vererek dünyayı

resmeder, resme kendi bedenini dahil eder ve bunu ancak bir görüş, hareketlilik halinde olan beden ile yapabilir (Merleau-Ponty,2019:31).

“Bir şey konusunda hareket ettirildiğini söylerim, oysa benim vücudum *kendini* hareket ettirir, benim hareketim kendini açar. O *kendini* bilmezlik içinde değildir, kendisi için kör değildir, bir “kendi” ile parıldamaktadır.” (Merleau-Ponty,2019:32). O halde hareket ettiren dinamik bizzat kendi bedenimdedir. Hareket kendini Dünya’ya açar ve kendi bedenimin hareketiyle Dünya’ya açılır.

“Hareket ettirdiğimiz asla nesnel bedenimiz değildir, fenomenal bedenimizdir ve bunda esrarlı bir şey yoktur, çünkü zaten dünyanın şu veya bu bölgesinin gücü olarak, tutulacak nesnelere doğru ayağa kalkan ve onları algılayan şey bedenimizdir” (Merleau-Ponty,2020,157)

Kişinin kendi bedeninin doğal sistemler içinde yaşantılar ilişkisi içinde verilir. Örneğin; makas ve iğnenin tanıdık görevleri karşısında özne ellerini ve parmaklarını aramaz, makasın ve iğnenin algısıyla kendi bedeninin doğal sistemler içinde onu verili nesnelere bağlanmıştır. Yönelimsel bağlar ve hareket ettiren fenomenal beden çoktan harekete geçirmiştir (Merleau-Ponty,2020:157). Nesnelere tanıdık görevleri için kişinin bedenindeki hareketin nedenlerini tekrar tekrar aramaya ihtiyacı yoktur.

2.1.2. Alışkanlık ve Beden Şemasının Karşılıklı Etkileşimi

Bedensel şema kavramı, bilimin açıkladığı kavram olarak muğlak bir kavramdır. Bu muğlaklığın giderilmesi için bedensel şema kavramının geliştirilmesi yöntemlerinde bir reform yapılmasıyla mümkün olur. Merleau-Ponty’e göre beden şemasının bilimsel kavramına göre açıklanan hali muğlaklığa neden olmaktadır ve bunun nedeni kavramların kendi anlamları olmayan bir anlamda kullanılmasıdır. Bedensel şema ile ilk başta anlaşılan kendi bedensel deneyimimizin bir özeti idi. Bedensel şema önceleri sadece imgesel çağrışımları adlandırmaya yarayan ismin devreye sokulduğu düşünülüyordu. Bir bedene sahip olmanın ve algılamanın her türünün ilişkin izlenimi olması yorumlama ve imleme becerisine sahipti. Bedensel şema çocukluk boyunca, beden dokunsal, kinestetik ve eklemel içeriklerle birbirleriyle etkileşim içinde birleşerek bütünü oluşturduğu düşünülüyordu. Fakat psikologların açıkladığı bedensel şema Merleau-Ponty’e göre bu tanımların sınırlarını aşar (Merleau-Ponty,2020:147).

Sol eldeki bir duyumun bütün beden parçalarına iletilmesi, bedende ait olan imge cinsleri arasına çağrışımsal olarak yerleşmesi ve beden tüm parçalarına ait olması yeterli değildir. Bedenin mekânsallığı bütünden parçaya giden yolu da içermesi gerekir ve ayrıca buna ek olarak sadece sol eldeki duyum değil sağ eldeki duyum da olabilmesi gerekmektedir. Bedensel şema alışılan, kişinin bedensel varoluşuna ilişkin farkındalığın kalıntıları değil de

onun kuruluş yasası haline gelirse klasik açıklamalara yeni katkıda bulunabilir (Merleau-Ponty,2020:148). Bedensel şemanın ilk başta anlaşıldığı simgesel çağrışımların adlandırılması ve birbirine rastlantısal bağlanan sınırlı olmadığını, kendi bedensel deneyimimizin özeti olduğu ifade edildikten sonra Merleau-Ponty, bedensel şemanın ikinci bir tanımını yapacaktır (Merleau-Ponty,2020:148).

“Bedensel şema, deneyimimiz sırasında gerçekleşen çağrışımların basit sonucu değil, duyulararası dünyadaki duruşuma dair toptan bir bilinçlenme, Gestalt psikolojisi anlamında bir “biçim” olacaktır artık. Ama psikologların yaptığı analizler, bu ikinci tanım da çoktan aşmıştır. Bedenimin bir biçim olduğunu, yani bütünü parçalardan önce geldiği bir fenomen olduğunu söylemek yetmez” (Merleau-Ponty,2020:148,149).

Psikologlar genellikle beden şemasını dinamik olarak açıklar fakat bu terimin kesin bir anlama kavuşturulabilmesi için bedenin mekânsallığına bakılması gerekir. Bedenin mekânsallığı dıştaki nesnelere etkilediği mekânsal duyular ya da konum mekânsallığı değil, konum mekânsallığıdır. Masanın önünde duran ellerimi masaya yasladığımda sadece eller vurgulanmış olur ve bedenim arkasından onları takip eder fakat bu yapılan ilkel insanın yaptığı gibi başlangıçtaki saptamalardır (Merleau-Ponty,2020:149). Bedenim bir biçim olarak var olabiliyorsa bedensel şemanın dünyada var olduğunun söylemenin bir yoludur (Merleau-Ponty,2020:150). Beden şeması mekânsallık ile düşünülür çünkü bu dünyada içinde konumlanışımız beden sayesinde. Masanın üzerinde bir nesne olduğu söylendiğinde düşünsel olarak bedenimi (kendimi) nesneye yerleştirilir ve ilksel olarak beden, dışarıdaki nesnelere ilişkisi konumsal olarak bir kategoriye yerleştirilir. Merleau-Ponty, evrensel mekân biçimi olmadan bedensel mekân olmayacak olsa bile mekânsal beden, biçim sayesinde olmayacağına değinir. Bedensel şemanın dünyada var olma biçimi olarak değerlendirirken Merleau-Ponty, bu biçimin ortaya konulması için sadece ‘biçim’ yeterli araç değildir çünkü bedensel içerik opak, anlaşılmaz dolayısıyla muğlak kalacaktır. (Merleau-Ponty,2020:151).

“Bedensel mekanın hakikaten nesnel mekanın bir kesiti olması, ancak onun bedensel mekan olarak tekilliğinde, kendisini evrensel mekana dönüştürecek diyalektiğin mayası taşımasıyla mümkündür. Nokta-ufuk yapısının mekan temeli olduğunu söylerken ifade etmeye çalıştığımız buydu. Ufuk veya zemin, figürlerle aynı varlık cinsine ait olmasalardı ve bakışın hareketiyle noktalara dönüştürülmelerdi figürün ötesine veya çevresine uzanamazlardı.” (Merleau-Ponty,2020:152)

Zemin figür yapısında bedenin mekânsal konumu ufukların noktalarına göre şekillense de bedenin çevresinin belirsiz ufuklarla çevrilmesi bu noktaların görüşünün karşılığı olur. Bu noktadan bedende nesnelere deneyim zinciriyle eklenmesi ve bu beden deneyimi mekanda oluşur. Çünkü diğer tüm algı halleri gibi beden olmasaydı mekân da bilinemezdi (Merleau-Ponty,2020:152). Beden şemasının daha net aydınlatılabilmesi için alışkanlık kavramına bakılmalıdır. Beden, alışıldık hareketlerin dışına çıktığında örneğin; kişi daha önce hiç yapmadığı bir eylem olan müzik aleti çalmak istese öncelikle beden deneyimine eklenen

hareketlerin alışkanlığa dönüşmesi incelenmelidir. Bedenimizin motor becerileri ile alışkanlık arasında bağlantı vardır ve bu bağlantı beden şemasının da aydınlatılması için gereklidir. Bedenin motor deneyimleri bilgi olarak değerlendirilmez. Bedenin motor deneyimleri bu dünyaya ve nesnelere ulaşmanın tarzını sunar. Algılanan Dünya’da olduğu gibi bedenin de dünyası vardır ve bu dünyayı anlar, bu dünyayı anlamamanın bir aracıdır da aynı zamanda. Bu dünyayı beden ile anlamak için nesneleştirme ya da sembolleştirme kategorilerinin bir işlevi altına girmesi gerekmemektedir. Çünkü bu Dünya’yı bedenimiz ile anlarız (Merleau-Ponty,2020:203). Normal bir özne durumunda kişinin sağ elinin karşısındaki kişinin sol eli olduğunu dolaysızca benimser. Sağ eli partnerinin sol eliyle özdeşleşir özne kendini partnerinde yansıtır ve onunla özdeşleşir. (Merleau-Ponty,2020:204) Bu bağlamda sarmalanmış bir hal ve özdeşleşme vardır. Normal özne bedeninin konumlarını belirlemek için mekanda kendini aramaz aynı şekilde karşıdaki kişinin de bedeninin konumları ile sağ elin sol eldeki konumlarını hesaplayarak dünyanın içinde varoluşu için koordinatlar belirlemez. Normal özne olarak kişi sonsuz eşdeğer konumların açık sistemi olarak sahiptir. Merleau-Ponty, bedensel şema adını verdiği şeyin bu eşdeğerler sistemi olduğunu, farklı motor görevlerinin ya da becerilerinin bu özdeşlik içinde anında aktarılabilir olmasının açık sisteme sahip olmasından ve dolaysızca verili olanın değişmezi olduğunu belirtir (Merleau-Ponty,2020:204). “Demek ki bu sadece benim bedenimin bir deneyimi değildir, bedenimin dünyadaki bir deneyimidir ve sözlü talimatlara motor bir anlam yükleyen odur” (Merleau-Ponty,2020:204,205). Alışkanlık konusuna tekrar döndüğümüzde; “Hareketi “yakalayıp tutan” ve “anlayan” bedendir” (Merleau-Ponty,2020:206). Motor hareketin bir imlemenin yakalaması ve bunu anlayan yakalayıp tutan bedendir, alışkanlık edimi için bir imlemenin, motor nitelikte bir imlemenin yakalanması gerekir (Merleau-Ponty,2020:206). Merleau-Ponty’in *Algının Fenomenoloji* ’sinde alışkanlığın edinilmesinin açıklaması için vermiş olduğu daktilo örneğini günümüzde bilgisayar klavyesine uyarlayarak örneklendirilecektir. Q klavyede yazı yazmaya başlayan kişi düşünüldüğünde ilk olarak harflerin yerine bakacaktır. Anamlı kelimelerden anlamı cümleler ortaya çıkartmak için harflerin dizilişine baktığında harflerin nerede durduğunu yerlerini tek tek ezberlemez. İlk başlarda yerlerine baksa da daha sonrası harflerin nerede durduğunu gösteremese de Q klavyede yazabilir. Kişi alışkanlık edindikten sonra artık harflerin dizilişine yerlerine bakmadan klavyede yazmaya başlar. Bu davranışı artık alışkanlık ile otomatik olarak yapmaya başlar. Harflerin farklı olarak dizildiği F klavyede aynı şekilde yazılmasını istenildiğinde kişiden aynı davranışları sergileyecektir. İlk olarak harflerin yerini tam olarak gösteremeyecektir fakat alışkanlık edinildikten sonra yazabilecektir. Bedenin ellerdeki bilgisidir alışkanlık ve nesnel bir adlandırma olarak

belirlenemez (Merleau-Ponty,2020:207).

Kişi organlarının yerinin nerede olduğunu bildiği gibi klavyedeki harflerin yerini nerede olduğunu bilir ve yazar, nesnel mekanda konumları hesaplamadan, tanıdıklık bilme ile bunu yapar. Bir metindeki yazıları klavye ile bilgisayardaki bir dosyaya yazarken harflerin yerlerini görünür mekandan, belli bir stil ile fizyonominin motor becerideki stilini alışkanlık ile kullanarak yazılar aktarılır. Yapılan bu eylemin alışkanlıktan gelen gücü, bedenimiz üzerinde sahip olduğumuz güçten ayrı değildir (Merleau-Ponty,2020:208). Alışkanlık fenomeni, beden ile anlamak kavramları arasındaki uyumdur. Beden ve anlamak kavramlarının uyumu, bu dünyada verili olanlar ile bedenimizin yönelimiyle birlikte gerçekleştirerek alışkanlık oluşturur. Bu sayede beden dünyaya demir atar (Merleau-Ponty,2020:208,209). “Alışkanlık, dünyadaki-varlığımızı genleştirme veya kendimize yeni aletler ekleyerek varoluşumuzu değiştirme gücümüzü ifade eder” (Merleau-Ponty,2020:207). Bu bağlamda beden şeması alışkanlık ile açıklanır.

2.2. Anonim Olarak Beden

2.2.1. Hayalet Uzuv ve Anosognozik Bozukluk

Merleau-Ponty, hayalet uzuv sendromu ve anosognazik bozukluklar örnekleri ile beden şemasına ve bedeninin anonim varoluşunu betimler. Bacağını kaybetmiş bir kişinin, kesilmiş uçtan beyne gönderdiği sinyaller ile bacağı varmış hissini duyar. Aslında bu kişi hayalet bir bacak hissini duyacaktır. İlk olarak Merleau-Ponty, modern fizyoloji bu vakalar karşısında nasıl tutum sergilemektedir? Sorusuyla başlar. Uzun kesilmediği durumlarda da beyindeki hasardan kaynaklanan hayalet organlar vardır. Savaşta kolundan yaralanan biri, hala kolunda acı hissettiğini duyumsamaktadır. Gerçek kolundaki acıyı hayalet kolunda da duyumsar (Merleau-Ponty,2020:119). Hayalet organ(uzuv) fenomenini aydınlatan anosognazi kavramıdır.¹

Hayalet organın varlığına dair duyulan inanç ve sakatlanılan durumların reddedilmesini Merleau-Ponty ne fizyolojik açıklama ne de psikolojik açıklamanın tam anlamıyla açıklayabildiğini ifade eder. Fizyolojik ve psikolojik alanın birleşimi için bir alanın olursa aynı şekilde kendisi için ile kendinde olan eklenilebilse dahi karanlık bir teori olarak kalacaktır (Merleau-Ponty,2020:120-121). Felç geçirmiş kişinin sağ elini uzatmasını istediğinde sol elini uzatır dolayısıyla felç geçirmiş kişi, felçli elini görmezden gelir. Sağ elinin eksikliğini inkar eder burada anosognazi fenomeni görülür (Merleau-Ponty,2020:121).

¹ Anosognazi kavramı, kişinin kendi hastalığı, bozukluğu ve sakatlığının farkına varamaması durumudur. Genellikle beyin hasarı ve nörolojik bozukluklar nedeniyle meydana gelmektedir. Hayalet organın varmış gibi duyumsanmasının nedenlerinden biri anosognazi fenomeninden kaynaklanmaktadır.

“Gerçekte ise anosognazik kişi felç geçirmiş organı görmezden gelmekle kalmaz: Kendindeki eksikliğe sırtını dönmesi, ancak onunla nerede karşılaşabileceğini bildiği için mümkündür, tıpkı psikozda öznenin neyle yüzleşmek istemediğini bildiği için ondan çok iyi kaçabilmesi gibi “(Merleau-Ponty,2020:125).

Eksikliği bilinen şeyden onunla karşılaşmamak için kaçma davranışı sergilenir ama yüzleşeceği şeyi bilmesinden dolayı kaçır. Kesilmiş kolun varlığına olan inanç bu dünyaya verili olduğu şekilde sağlıklı bedenine tekrar sahip olma isteğidir. “Hayalet kol, kolun temsili değil, bir kolun muğlak mevcudiyetidir” (Merleau-Ponty,2020:126). Kolun muğlak mevcudiyeti veya hastanın kolunun olmaması ‘*düşünüyorum*’ olarak açıklanamaz. Hayalet uzuv fenomeni dünyada var olmanın perspektifi ile anlaşılır (Merleau-Ponty,2020:126). Beden bir bütün olarak bu dünyada vardır ve diğer bedenlerle bu dünyaya bağlanır. Beden eksikliklerle veya daha önce olan şimdi olmayan uzuvları da olsa içinde var olduğu dünyaya doğru yönelmeye devam eder. Kişinin kolu felç olmuş olsa da ya da kolu kesilmiş olsa da dünyaya geldiğinde bir bütün olarak bu dünyayı algıladı, alışkanlıklarını kazandı, beden şemasıyla birlikte var oldu. Artık o organın olmaması kişinin organının olduğu halindeki pratik alanı koruyor olmasıdır. Bedene sahip olmak diğer var olanlarla, tasarımlarla iç içe geçmek oraya bağlanmaktır (Merleau-Ponty,2020:127). “Hasta kendi bütünlüğüne dair kesinlik bulur. Ama dünya, tam da eksikliğini ondan sakladığı anda, ona eksikliğini açık da eder” (Merleau-Ponty,2020:127). Beden bu dünyanın dayanağı olması ancak beden aracılığıyla bu dünyanın bilinmesinden dolayı hasta kendi bütünlüğünü dünyada bulur. Şimdiye kadar açıklanan kısımda fizyolojinin, psikolojinin izleri bulunmaktadır. Bu izler bir paradoksa, bilgide muğlaklığa götürür. Merleau-Ponty’ göre hayalet uzuv ne salt nedensellik ne de düşünüm ile açıklanabilir, bastırma ya da bilinçdışı da değildir (Esenyel,2020:311). Bedenin bir uzvunun eksikliğinin hala aranıyor olması ya da bunun yadsınarak görmezden gelinmesi kişisel varoluşunun dünya ile çevrelenmesine aslında anonim fenomenine gidiş yolundan biridir. Diğer insanlarda olduğu gibi duyu organlarına, bedene, zihne, algıya sahibizdir. Artık ‘*ben*’ birçok nedenselliğin birbiriyle iç içe geçerek bulunduğu yer haline gelir (Merleau-Ponty,2020:29).

“Benim organizmam, dünyanın genel biçimde kişi-öncesi bir katılım olarak, anonim ve genel bir varoluş olarak, benim kişisel yaşamımın altında, doğuştan gelen bir kompleks rolü oynar. Organizmam eylemsiz bir şey gibi değildir, o da varoluşunun hareketine koyulur” (Merleau-Ponty,2020:130).

Merleau-Ponty’nin *Algının Fenomenolojisi*’nde anonim fenomeninin, anonim varoluşu işaret ederek aslında ontolojiye doğru gidişinin ilk adımları görülmektedir. Bedenin anonim varoluşunun ardında beden şeması kavramı bulunmaktadır. Hayalet uzuv ve anosognozinin yaşandığında hastanın hala olmayan bir eli yokluyor olmasının sebebi kişinin daha önce sağlıklı bir bedenli varlık olarak bu dünyada var olmasıdır. Anonim olarak beden bütünlük

halinde herkese verilmiştir. Yaşam deneyiminde yaşanan hastalık durumlarında ya da bir organın kaybedilmesinde yaşanan durumlar beden şemasının bozulmasına yol açar. Kişinin kaybettiği uzva hala gönderimde bulunmasının nedeni, nesnelere dünyasının içinde hala bedeniyle var oluyor olmasıdır (Esenyel,2020:312). “Hayalet uzuv ne basitçe yanlış inanç ne de anlamsız bir duyumdur. Bu gibi durumlar öznenin vücutsal olanaklarının ve yönelme duygusunun, başka bir deyişle vücut şemasının anonimliğinin bozulmasıdır (Esenyel,2020:313-314). Böylelikle dünyada diğer var olan bedenler gibi anonim bir varoluş olarak insanın bedeni hem bu dünyanın aracısı hem de dayanağı olarak bulunmaktadır ve diğer şeyler arasında bir şey olarak bulunması hem bir beden şeması kavramıyla hem de anonimlik kavramıyla ilgilidir.

2.2.2. Patolojik Fenomen ve Diğer Rahatsızlıkların Değerlendirilmesi

Merleau-Ponty beden ile mekan arasındaki temel ilişkileri açığa çıkarmak için hastalıklı motor hareket örneğini inceler. Önceki bölümde açıkladığımız hayalet uzuv ve anosognazik bozukların nedeni ve anonim beden şemasının yolunu açmıştı. Bu bölümde ise Merleau-Ponty'nin beden ile mekan arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmak için hastalıklı motor hareket örneğini ele alarak patolojik fenomenin bazı rahatsızlıklar ile değerlendirilmesi yapılacaktır. Hasta gözleri kapalıyken soyut hareketleri yapma eksikliği bulunmaktadır. Komut verilerek kollarını açma, bacaklarını oynatma gibi hareketleri yapamamaktadır. Bedeninin konumlarını betimleyemez ve bedeninde bir noktaya dokunulduğunda, bedeninde nereye dokunulduğunu söyleyemez. Hasta soyut hareketleri ancak gözleri açıkken bedeninin hareketlerine bakarak gerçekleştirebilmektedir. Fakat hasta alışkanlık kazandığı hareketleri gözleri kapalı olsa dahi somut hareketleri gerçekleştirebilir. Beyincik hasarı uğramış hastalarda ve soyut hareketleri gözleri kapalıyken gerçekleştirmede zorlanan hasta, gösterme, yakalama, tutma edimleri arasında ayrışmalar bulunmaktadır. Bu hastalar kendi bedeninin konumlarını komut verildiğinde dahi bulmakta zorlanırken, bir sivrisineğin kendisini soktuğu noktaya elini çabucak götürebilmektedir. Bu örneğe bakıldığında nasıl oluyor da bedeninin konumlarını bulmakta zorlanan hasta, bedenini sivrisinek soktuğunda elini çabuk bir şekilde o noktaya götürebiliyor? (Merleau-Ponty,2020:153). Bedenin bir parçası olan burnunu göstermesi için komut verilen hastaya, ancak burnunu dokunduğu, tuttuğu zaman gösterebilir. Yakalayıp tutmak ve dokunmak kavramı hasta da bedeni söz konusu olduğunda bile göstermekten farklı bir kavramdır (Merleau-Ponty,2020:154). Kişinin kendi bedeni olsa dahi eğer hasta bir beden ise normal bedenlerden farklı olarak davranışlara sahiptir. O halde hastanın soyut ve somut hareketleri gerçekleştirmede eksiklikleri bulunmaktadır.

“Bedensel mekânın bana bir bilme yönelimi içinde verili olmaksızın, elle tutma yönelimi içinde verili

olabileceğini ifade eden kavramlar üretmektedir. Hasta, alışıldık eylemin kılıfı olarak bedensel mekânın bilincindedir, nesnel ortam olarak değil; bedeni, tanıdık bir çevreye dahil olmasının aracı olarak elinin altında hazır bulunur, karşılıksız ve başboş bir mekânsal düşüncüyü ifade etmenin aracı olarak değil” (Merleau-Ponty,2020:154).

Bedenin şeylere yönelmesi ya da kendi bedeninde olan bir noktaya yönelmesinde yönelimsellik kavramı önemli bir yere sahiptir. “Vücut, dünya içinde belirli bir uzamdan konumlanır ve hareketleriyle nesnelere yönelir” (Esenyel,2020:277). Hareketli beden çevresiyle yönelme ilişkisi içindedir (Esenyel,2020:277). Dolayısıyla, hasta tanıdık bir çevre ile yönelme ilişkisi içindedir. Bu yaşanan patolojik durumda yakalayıp tutmak olsun ya da dokunarak gösterme olsun hepsi bedenin yönelimselliği ile ilişki içindedir.

Bu bağlamda verilen hasta örneği ile sorulan soruya şu şekilde cevap verilebilir; hasta sivrisinek soktuğunda elini çabucak o noktaya götürebiliyor, bazı edimleri komut olarak yapmakta zorlanan bir bedeni olsa da bu edimlerin dayanağı olarak çok iyi tanıdığı bir kolu, eli vardır. Yapabilme gücünü bildiği bedeni vardır. Bu edimlerinin gücü, tanıdık kolu ve bütün olarak sarmalanmış ilişki içinde olduğu çevresi vardır. Bunlarla sarmalanmış, kas ve kemikten oluşan nesne olarak da kolu ve gösteri olan dünya vardır. Hepsini bir bütün olarak düşünüldüğünde hasta elini çabucak götürmesini sağlayan bu birlik içinde olan hem nesnel bedeni ve fenomenal bedeni iç içe geçmiştir (Merleau-Ponty,2020:156)

“Sivrisineğin soktuğu hastanın sokulan noktayı araması gerekmez, onu hemencecik bulur çünkü hasta için söz konusu olan o noktayı nesnel mekândaki koordinat eksenlerine göre yerleştirmek değil, fenomenal bedenindeki acılı yere bir fenomenal eliyle ulaşmaktadır ve yine çünkü kaşıma gücü olarak el ile kaşınacak nokta olarak sokulmuş nokta arasında, kendi bedeninin doğal sistemi içinde yaşantılanan birilişki verilidir. İşlem bütün olarak fenomenal düzende gerçekleşir “(Merleau-Ponty,2020:156-157).

Hasta patolojik fenomene sahip olsa dahi dünya içinde anonim olarak verili olan bedenin doğal sistemine dahildir bundan dolayı fenomenal düzende alışıldık beden hareketi olarak elini acı duyduğu noktaya fenomenal bedeni ile fenomenal düzende gerçekleştirir. Merleau-Ponty hastalığı bir varoluş biçimi olarak değerlendirir. “Hastalık da tıpkı çocukluk ve “ilkellik” gibi tam bir varoluş biçimidir ve tahrip olmuş normal işlevlerin yerine koymak üzere kullandığı yöntemlerin kendisi de patolojik fenomenlerdir “(Merleau-Ponty,2020:159). Normal insandaki hareketlerin algılanması ve bedenle birlikte aktüel olarak gerçekleştirilmesiyle hasta bir insanın hareketleri algılayıp gerçekleştirilmesi farklılık gösterir. Her ne kadar aynı dünyanın içinde yer alan verili doğal sistemler olsa da hasta patolojik fenomenleri kullanır. Normal insandaki alışkanlık ile değerlendirilse eğer algının ve bedenin değerlendirilmesinde yanıltıcı yargılara dönüşür. Hasta açık olarak verilmiş algıları aramasının sebebi, normal insanda verili olanın belli bir kısmında bedeninin ve nesnenin mevcudiyetinin olmasıdır (Merleau-Ponty,2020:159). Patolojik dokunma eyleminde, aktüel

olana hapsoldüğü için uyarıcıların yerini belirlemek için kendine has hareketlere ihtiyaç duyar. Bu yüzden, hasta dokunsal tanımada algının yeri için uyarıcıları açığa çıkarması ve nesnelere belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hastanın patolojik dokunma için bir hazırlık aşaması vardır. Normal insanda motor beceriler, dokunsal olaylar ve algısal edimler, yönelimsellikte birlikte çoklu seçenekler ile çeşitlenirken hastada ise dokunsal izlenim opak kalır (Merleau-Ponty,2020:161). Hasta, komut ile gerçekleştirdiği hareketlerin entelektüel imlemesi olsa da motor imlemesi yoktur. Gösterilen hareketi yansıtarak hareketi gerçekleştirebilir fakat hareket düşüncesini fiili hareket olarak sunamaz (Merleau-Ponty,2020:162). Merleau-Ponty, hasta ve normal insanın hareketinin, motor becerilerinin ayrımını açıklarken; normal insanın somut ve soyut hareketlerini beden-algı olarak algı-hareket olarak bir bütünlük sistemi içinde olduğunu vurgusunu yapar. Arkadaşıma gelmesi için işaret ettiğimde işareti bedenimde aramam, kendi bedenimi arkadaşımın hareketini anlamak için bir düşünce hazırlamam. Yönelim ile dünyanın içinden geçerek arkadaşıma işaret ederim açık bir şekilde bedensel jest okunur böylelikle algı-hareket bir bütün olarak değişen bir sistem oluşturur, somut hareketin zemini verili dünyadır soyut hareketin zemini ise aksine inşa edilelere değişen bir sistem oluşturulur (Merleau-Ponty,2020:162). Merleau-Ponty, işlev bozukluğundan kaynaklanan hastalıkların, hareket-beden-algı ilişkisini açıklarken aslında insana dair verilen anlamların beden-özne bütünlüğü tarafından ortaya çıktığını açıklar. Merleau-Ponty, Schneider örneği ile beden-özne bütünlüğünün olmamasını işlev bozukluğu ile açıklar özellikle beyindeki işlev bozukluğunun bütünlüğe uymamasını temellendirir. Beden-özne herhangi bir durum içinde olmamızın kaynağıdır, bizi dünyaya yönelmemizi sağlar ve dünyayı, çevresini sarmalayan ilişkileri düzenler (Primožic,2013:40).

2.2.2.1. Patolojik Fenomenler ve Hastanın Beden-Algı Gerçekliği

Önceki bölümde patolojik fenomenler, diğer rahatsızlıkların motor beceri ve beden-özne açısından değerlendirilmiştir. Ancak bazı zihinsel bozukluklar hastanın dünyayla ilişkisinde gerçekliğinin yanıltıcı olmasına sebep olmaktadır. Normal insanın bu dünyaya verili olan şeyler ile algısının bedeniyle birlikte şekillenmesidir. Bu dünyada yaşam biçiminde şekillenmesi için beden şemasının bütünlüğü ve varoluş biçimi ile dünyanın sunduğu şeylere yönelerek çeşitli bağlar kurabilir. İstisnai olan hastalıklarda beden-algı gerçekliği nasıl değerlendirilmelidir? Gerçeklik zeminini hasta nasıl kurabilir? Sorularını örnek hastalıklar üzerinden değerlendirilecektir. Aleksitimi ya da duygu körlüğü yaşayan insanlar bazı duyguları yaşamamaktadır. Gündelik hayatlarında yaşadığı olaylarda verilmesi gereken tepkileri verememekte aslında o duyguları hissedememektedir. Özel günlerinde normal

insanların yaşadığı duyguları anlayamıyor ve bağlam kuramamaktadır. Örneğin; nikah törenlerinin olduğu gün, çocuklarının doğumunda, sevinç, mutluluk ya da diğer duygulardan hiçbirini hissedememektedirler. Evlendiği günü mekanik bir prodüksiyondan ibaret görmektedir aleksitimi yaşayan kişi. Daha önce hiç deneyimlemediği duygu hakkında hiç izlenimi olmayabiliyor bu hastaların.² Beden-algı gerçekliğine diğer örnek ise depersonalizasyon bozukluğu yaşayan insanlar. Bu insanlar kendinden kopuk olarak hissetmektedir. Dünya sanki bir sis perdesinin arkasındaymış gibi görürler. Algılamadaki perspektifleri bulanıktır. Sadece dışardaki nesnelere için değil bu insanlar kendilerine karşı da yabancılaşma içindedir. Depersonalizasyon bozukluğu, kişiliksizleşme ve gerçekdışılaşma olarak kişi kendi bedenine uzaktan bakıyormuş gibi yabancılaşıyor ve gerçek dünyayla arasında kopukluk meydana gelmektedir. Merleau-Ponty' nin hareket bozukluğunu açıklamasını göre aleksitimi ve depersonalizasyon bozukluğunu değerlendirdiğimizde “Dünya bu hastalar için ancak olmuş bitmiş veya donup kalmış bir dünyadır” (Merleau-Ponty,2020:165). Bu bozukluğu yaşayan hastalar verili dünyada sınırlar çizme, perspektiflere göre anları yakalama, verili dünyayı yeniden kurma gücü gerekmektedir. Verili olan dünyayı beden-özne açısından düzenleyememektedirler. Normal insanlar için soyut hareketi mümkün kılan şeyler, hasta için mümkün değildir. Normal insan, sihirli değnek değmiş gibi verili olan dünyada eylemi yönlendiren binlerce imi kendine çekmektedir çevresiyle ilişkileri kurulmaktadır (Merleau-Ponty,2020:165). Kişinin aleksitimi ya da depersonalizasyon bozukluğu yaşadığı olguların muğlaklığı karşısına “anlamı” koymak gerekir. Çünkü “Olguların muğlaklığı karşısında yapabileceğimiz tek şey, çakışmaları istatistiksel olarak not etmekten vazgeçip açığa vurdukları bağıntıyı “anlamaya” çalışmaktır” (Merleau-Ponty,2020:167). Şizofreni gibi bu istisnai bozukluklar Merleau-Ponty' e göre dünyanın bilgisi olarak algıyla ilgili değildir (Merleau-Ponty,2020:382). “Bozukluk algıdan çıkarabileceğimiz bilgilerle ilgili değildir ve “algının” altında daha derin bilinç yaşamı olduğunu ortaya koyar. Hastanın beden-algı gerçekliği değerlendirmesi onun kendi varoluşuna yani kendi dünyasına göre olacaktır. Kişinin kendi bedenine uzaktan bakıyormuş gibi hissetmesi algıların altında yatan daha derin bir yaşam ile ilgilidir. Nasıl ki rüyalar varoluşumuzun bir yönü ise bu hastalar için yaşanan bozukluklar varoluşlarının bir yönüdür.³

² https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160201_vert_fut_duygusuzluk

Duygu körlüğü ya da aleksitimi yaşayan insanların hakkında bbc news’de yayınlanmış haber ekte bulunmaktadır.

³ Merleau-Ponty, *Algının Fenomenolojisi*’ sinde rüyaları ya da psikik olayları varoluşun dışında ayrı bir gerçeklik gibi ele almaz. Varoluşun bir yönü, varoluşun bir uzantısı gibi açıklar (Merleau-Ponty,2020:386).

Körler, değneğinin ucunun değdiği noktaya şeyler üzerinde teması, dokunması aslında elleriyle görmeleri gibi varoluşunun yönünü kurarlar (Merleau-Ponty,2019:44). Aynı şekilde aleksitimi ve depersonalizasyon bozukluğu olanlar beden-algı gerçekliği dünyayı kendi dünyasına ait olduğu varoluşuyla gerçekliği bilecektir.

“Gerçek şeyler ve algılayan bedenler, bu kez artık, *benim* şeylerim ile *benim* bedenim arasında az önce gördüğümüz muğlak ilişki içinde değiller. Gerçek şeyler ve algılayan bedenler ister yakın ister uzak olsunlar, her halükârda, dünyada yan yana bulunurlar ve, belki de “kafamda” olmayan algı, dünyadaki bir şey olarak, bedenimden başka hiçbir yerde değildir. Bundan böyle, bu konuda algılayanın içten kesinliğinde kalmak olanaksız gibi görünür: dışarıdan bakılınca, algı şeylerin üzerinden kayar ve onlaradokunmaz. Algının kendine bakışına hak verilmek istenirse, hepimizin özel bir dünyası olduğu söylenir olsa olsa: Bu özel dünyalar ancak kendi sahipleri için “dünya”dır, yoksa dünya değildirlir “(Merleau- Ponty,2023:25).

Merleau-Ponty’ nin *Görünür ve Görünmez*’ de bahsettiği bu özel dünyaları hastanın beden-özne gerçekliğine göre düşünüldüğünde hastanın yaşadığı kendi dünyasıdır. Duygu körlüğü yaşayan hasta kendi varoluşunun bir yönü olarak kendi dünyasının gerçekliğindedir. Bu dünyadadır, bu dünyaya varoluşu eksikliği ile vardır. Hastanın kendi gerçekliği kendi dünyasına göre şekillenmektedir. Genellikle travma sonrası yaşanan depersonalizasyon bozukluğunda travma öncesindeki varoluşu ile travma sonrasındaki varoluşuyla kendi dünyasına göre şekillenmektedir. Hasta beden-özne gerçekliğini kendi özel dünyasına göre gerçeklik zeminini oluşturmaktadır.

2.3. Bedenin İfadesi

2.3.1. Bedenin İfadesi Olarak Dil ve Anlam

Merleau-Ponty, söz fenomenini ve salt imleme edimini betimlerken, özne-nesne ikiliğini kesin olarak aşmayı hedeflemektedir. Sözün bilincine varma, olma bağıntıları tarafından dünya içinde ontik olarak maskelidir ve Merleau-Ponty bu maskelenmiş olan sözün bilincine ulaşmak için betimleme yaparak söz fenomenini temellendirir (Merleau-Ponty,2020:246). Bir önceki bölümlerde Merleau-Ponty’ nin hastalıklara dair fenomenolojik bağlantılar değerlendirilmişti. Bu bölümde Merleau-Ponty, sözcüklerin anlamı ve ifade edilmesini, fiili bozuklukların; yazı dilini değil de konuşma dilini etkilemesini ya da sözü değil de yazıyı etkilemesini temel alarak dilin bağımsız paylardan oluştuğunu ifade eder (Merleau-Ponty,2020:247). “Genel anlamıyla söz bir akıl varlığıdır” (Merleau-Ponty,2020:247). Fakat bedenle birlikte sözü ifade edebiliriz. Entelektüalizm ve empirizm sözcüğü isimleştirip kategorisel işleme birleştirirken sözün kendine ait etkinliğinden uzaklaşır oysa sözcükler yan yana dizilmiş harfler ya da nesnelere imlemelerini oluşturup bilinç haline uyarı gönderilmesiyle oluşan ifadeler de değildir. Dil ve sözcük bunlardan ayrı olarak değildir fakat sözcüğün anlama sahip olması söylenmemiştir (Merleau-

Ponty,2020:249). Bu durumda anlam vardır fakat arkasında kategorisel bir işlem olduğu için anlamın sahibi sözcük değildir, anlama sahip olan düşüncedir. Sözcükleri dil yoluyla ses fenomeniyle birlikte ifade edilir. Her durumda dil, düşünceye dışarıdan eşlik eden bir şey olarak kalır. Merleau-Ponty, sözcüğün bir anlama sahip olduğunu yani sözcüğün anlamı ona ait olduğuna işaret ederek hem entelektüalizm hem de empirizmi aşar (Merleau-Ponty,2020:249). Dil ile sözcükleri ifade ederken düşünce hangi anda ortaya çıkar?

“Düşünce elbette anda ve şimşek çakar gibi ilerler ama sonra onu kendimize mal etmemiz gerekir ve ifade sayesinde bizim olur. Nesnelere ifadesi tanımadan sonra gelmez tanımın ta kendisidir” (Merleau-Ponty,2020:250).

Dolayısıyla düşünce anda ortaya çıkar. Sözcükleri dile dökerken, konuşurken, düşünceyle birlikte ifadeye dönüşürler. Nesnelere ifadesi de onların imlemesi de tanımın kendisindedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde düşünce ve sözün aynı anda ortaya çıkması bir doğum anına tanıklıktır. O doğum anı, anda oluşur ve ilerler. Kişilerle iletişim kurarken dinleyen kişi, ilk başta duyduğu sözlerin kişiye hiçbir anlam ifade etmiyormuş gibi gözükür. Konuşan kişi düşünceyi tamamına erdirerek ilerler, dinleyen kişi de kendisini spontane olarak gerçekleştirme gücüyle karşılaşır ve sözcüklerin cümlelerle birleşimiyle anlam verir. Bu durumda Merleau-Ponty'e göre bilincin deneyimde kendini ortaya koyduğu düşüncesine kapılarak, iletişim deneyimi bir yanılsamaya dönüşür. İletişim deneyiminde yanılsamaya dönüşmesinin nedeni; spontane olarak düşüncenin ötesinde anlama gücünün olduğunun farkına varılmamasıdır. Konuşan ile dinleyen arasında spontane olarak anlaşılacak düşüncede anlamın gücü ortaya konulmazsa iletişimde birinden diğerine geçen hiçbir şey yoktur. Anlamanın gücü için ancak anlaşılacak dilde konuşabilir (Merleau-Ponty,2020:251). Başkasıyla iletişimde kendi anladığımız dilden konuşuruz ya da yazılı bir metni okurken düşüncemizdeki imlemelere göre anlaşılır olur. Başkasıyla konuşurken onun düşüncesi sözcüklerden geçerek devralınır demektir ki başkasının düşünceleri sözcüklerden geçerek devralırken kendi düşüncemizle karşılıklı etkileşim haline girerek düşüncemizi zenginleştirir. Bu etkileşim halinde başkasının sözcüklerinin anlamı sözcüklerin kendisi tarafından getirilmesi gerekir ve bedensel jestlerin imlemeleri alınır bu durum da bedensel jestlerin imlemesi söze içkin olması gerekir. Örneğin, yabancı ülkenin dilini konuşabilmek için o ülkenin işaret ettiği ortak anlamların eylemlerin bağıntılarının anlaşılması gerekir. Yabancı ülkenin dilinde sözcüklerin anlamları sözlükte yazan anlamdan daha fazlasıdır. Sadece o dili bilmek, kelimeleri ezberlemek yetmez, kültür dünyalarının işaret ettiği ortak anlama ve o kültürdeki yeri anlamak gerekir. Aynı şekilde anlaşılması zor bir felsefi metni okurken bize belli bir stil gösterir. Anlaşılması zor olan felsefi metni anlamaya o düşüncenin var olma şekline girerek anlamı yakalamaya çalışırım. Metni yazan filozofun var olma şekline, düşünce yapısına, işaret

ettiği stile, filozofun bakış açısıyla yeniden kendi var olma şeklimi birleştirerek yeniden anlamı üreterek başlanır (Merleau-Ponty,2020:252). “Sonuç olarak, her dil kendi kendini öğretir ve kendi anlamını dinleyicinin zihninde taşır” (Merleau-Ponty,2020:252). Anlam, bulunduğu yere, olduğu ortama, dışında bulunan nesnelere imlerine, konuşana, dinleyene ve sanat eserinin yaratıcı ve sanat eserini inceleyene göre her seferinde var olma biçimine göre şekillenebilir ve değişebilir. Merleau-Ponty’ e göre dilin oluşumu ve anlaşılması sadece tarihsel-kültürel değildir. Anlamları ifade etme biçimi, anlamı etkilemektedir ve hatta anlam değişerek dünyaya yeni anlamlar katılır (Primožic,2012:44).

“Kendi bedenimi dış mekânda hareket ettirmek için birini diğeri içinde temsil etmeye ihtiyacım yoktur. Onların benim için var olması ve etrafımda uzanan belli bir eylem alanı oluşturmaları yeterlidir. Aynı şekilde, sözcüğü bilmek ve telaffuz etmek için onu temsil etmeye ihtiyacım yoktur. Bedenimin bütün kiplenimlerinden, mümkün kullanımlarından biri olarak onun eklemesini ve sesli özünü elde buldurmam yeterlidir. Bedenimin bir şey batırılan yerine elimi götürmem gibi sözcüğe başvururum, sözcük benim dilsel dünyanın belli bir yerindedir, donanımın bir parçasıdır, onu temsil etmemin tek yolu onu telaffuz etmemdir, tıpkı sanatçının çalıştığı eseri temsil etmesinin tek yolunun onu yapması olması gibi “(Merleau-Ponty,2020:254)

Bedenin bir yerine bir şey batırıldığında elin kendini o batırılan yere götürmesi beden şemasının ve bedenin alışkanlık ile varoluşuyla ilgiliydi. Öyleyse sözcüklerde aynı şekilde bedenin dünyasıyla dilsel dünyanın birliği içindedir. Sözcük dilsel dünyanın belli bir yerinde ve bedenin donanımın bir parçası olarak var olduğuna göre her seferinde sözcüklerin ifade edilmesinde bir bütünlük içinde anlam yeniden şekillenir. Düşüncelerin sözle ifade edilmesi, dünyanın ve sözcüklerin dışında var olmazlar bu dünyanın var oluşuna ve anlamının bütünlüğü içindedir. “Öte yandan beden tam anlamıyla bir ifade mekânıdır” (Merleau-Ponty,2020:210). Bedenin varlığı sayesinde sözcükler ifadeye dönüşür. Bedensel jestler ve mimikler yoluyla ifade ederek anlam oluşturulur. Bedensel jestlerin ifadeleriyle bazen gerçek anlamından geçerek mecazi anlamlar ile yeni imler ortaya çıkarılır (Merleau-Ponty,2020:211). Fakat bu durum yanılısama ya da ifadenin yanlışlığı değildir. Bedensel jestlerin işaret edene yönelmesi ile ifadenin oluşmasındaki çeşitlilikten oluşan anlamlar olarak değerlendirilebilir. Sözlerin, yazının ifadesi anlamı oluşturmasının yanında; sanatın, müziğin dolayısıyla estetik ifadenin ‘anlam’ ve varoluş için önemli yeri vardır.

“Estetik ifade, ifade ettiği şeye kendinde varoluş verir, onu algılanan ve herkes için erişilebilir bir şey olarak doğaya yerleştirir veya tam tersine, imlerine kendisini- oyuncunun şahsını, ressamın renklerini ve tuvalini- empirik varoluşlarından çekip alır ve onları başka bir dünyaya götürür. Kimse burada ifade işleminin imlemeye gerçekleştirdiğini veya fiili hale getirildiğini, onu tercüme etmekle yetinmediğini reddetmez. Daha farklı görünmesine rağmen, düşüncelerin sözle ifade edilmesinde de durum farklı değildir. Düşünce “işsel” bir şey değildir, dünyanın ve sözcüklerin dışında varolmaz” (Merleau- Ponty:2020,257).

Böylelikle görülüyor ki, düşünce-ifade-beden bu dünyanın dışında var olmaz. Bu dünyanın içindedir. Yanıltıcı olan, ifadeden önce var olan ve kendisi için var olacak

düşünceye inanılmasıdır. Daha önce oluşmuş ve ifade edilmiş düşünceler yanıltıcıdır. Çünkü hafızanın belli bir yerinde bulunmaktadır ve gerek estetik ifade olsun gerek sözsözsel ifade olsun varoluşu verirken içsel yaşamın yanılsamaları yanıltıcı olabilmektedir. Bu yanıltıcı olan gerçekten uzaklaştırıyor gibi görünse de yalnızca düşüncenin farklı ifadesi olarak değerlendirilebilir. Daha önce oluşmuş ve ifade edilmiş düşüncelerin sessizce hatırlanması, sessizliğin gürültüsüyle doludur (Merleau-Ponty,2020:257). Daha önce imlemelerin sonucu yeni imlemelerin eklenmesiyle iç içe geçer ve yeni kültür varlığı oluşturur (Merleau-Ponty:2020,258). Bedenin yeni bir alışkanlık edinirken onun eklenerek bütüne katılması ve uyum göstermesi gibi düşünce ve ifade de aynı anda kültür edimlerine katılarak oluşur. Bedensel jestlerin kendi anlamını oluşturması gibi söz de bedensel jسته dahildir. Jestin ve sözün kendi anlamı ile iletişimin oluşmasına katılır. Başkasının söz dağarcığını kendimde olandan bildiğim için sözleri bana anlaşılırdır (Merleau-Ponty,2020:258). “Ben öncelikle “temsillerle” veya bir düşünceyle iletişim kurmam, konuşan bir özneyle iletişim kurarım, belli bir varolma stiliyle ve onun hedeflediği “dünya”yla iletişim kurarım” (Merleau-Ponty,2020:258). Merleau-Ponty, bedensel jesti söz ile betimleyerek ve daha önce oluşmuş düşünce-ifadeyi de ekleyerek varoluşa işaret etmektedir. İlk bölümde algıyla bahsedilen insanın dünyaya aşına olması düşüncesi ve her gün görülen şeylere insanın yabancılaşması gibi aynı şekilde daha önce kurulmuş ve söylenmiş olan sözlerin imlemeleri olan dünyada ikincil ifadelere yol açar. Çünkü çoktan oluşmuş sözler üstüne yeni imlemeler ile ikincil düşüncelere yer açar ve onlar da başka sözlere çevrilir. Ve yeni imlemelerin eklenmesi ile yeni anlamlar ifadeler oluşur. “Dilsel dünya ve öznelarası dünya artık bizi şaşırtmaz, onu dünyanın kendisinden ayırt etmeyiz ve zaten konuşan ve konuşulan bir dünyada refleksiyonda bulunuruz” (Merleau-Pony,2020:258). Konuşan ve konuşulan dünyada olarak insan refleksiyonda bulunurken bedenin ifadesinden ve imlemelerden ayrı bir dünyada değildir. “Söz bir bedensel jesttir ve imlemesi de bir dünyadır” (Merleau-Ponty,2020:259).

Merleau- Ponty, modern psikolojinin bedensel jestler ve anlamı arasındaki açıklamasını reddetmez. Öfkeyi ve tehdidi bedensel jestin arkasında saklanmış olan bir anlam olarak aramaz. Zaten oradadır. Kişi tanığı olduğu bedensel jestleri anlamını kendinde aramaz çünkü bedensel jest gerçekleştirilirken hissedilen duygular açıktır ve kişi tanığı olduğu için bilir. Öfkeyi ve tehdidi bedensel jest ile tanınır. Bedensel jest öfkeyi düşündürmez çünkü öfkenin kendisidir. Jestin kendisinde öfke okunur ve düşünüm gerektirmez zaten orada kendisindedir (Merleau- Ponty,2020:259). Kişilerarası bedensel jestin iletilmesi yönelimsellik ile olur. Nasıl ki mekana, zamana, başkalarına ve kişinin kendi bedenine yönelim ile bazı şeyler gerçekleşiyordu. Aynı şekilde diğer kişilerle iletişimde benim bedensel jestim

başkasının bedensel jestine yönelmesi ve iletilmesi ile ve başkasının bedensel jesti bana yönelmesi ve iletilmesi ile karşılıklı olması sayesinde gerçekleşir (Merleau-Ponty,2020:260). “Başkasının yönelimi adeta benim bedenimde veya benim yönelimlerim adeta onunukinde ikamet ediyordur” (Merleau-Ponty,2020:260). Başkasının ve benim yönelimim ile karşılıklı olarak onaylanması sayesinde iletişim tamamlanır (Merleau-Ponty,2020:260).

Merleau-Ponty, *Algının Fenomenoloji*’ sinde ‘kendi-için-varlık ve dünyada-varlık’ bölümünde söz-düşünce-ifade kavramlarına tekrar değinir. Beden tüm ifade işlemlerinin ve kültürel dünyayı kuran kazanımların mümkün olmasının koşuludur (Merleau-Ponty,2020:519). “Söz de tam olarak düşüncenin ebedileştiği edimdir” (Merleau-Ponty,2020:520). İletişim sözcüklerin, sözlükteki anlamlarından daha ötesine geçer, cümle sözcüklere anlam verir ve sözcük farklı anlamlarda kullanıldıkça anlam kazanmaya başlar. Bu bağlamda sözcük harflerin yan yana gelmesinden daha fazlasıdır ve iletişim bu anlamların ötesine geçmesini sağlar. Konuşan özne ise ifade edimiyle önceden söylenmiş olan ifadelerin ve önceden kurulmuş olan düşüncelerin sözün anlamıyla ötesine geçebilir. Bu durumda ortaya paradoksal işlem çıkmaktadır (Merleau-Ponty,2020:520).

“Söz, anlamı verilen olan sözcükler ve zaten elimizin altında bulunan imlemeler yoluyla, kendisini tercüme eden sözcüklerin ilkece ötesine geçen, onları değiştiren ve son tahlilde anlamını sabitleyen bir yönelimle buluşmaya çalıştığımız paradoksal bir işlemdir” (Merleau-Ponty,2020:520).

“İfadenin paradoksu’, henüz ifade edilmeyen şey ile tamamlanmış ifade arasındaki paradoksal ilişkiyi betimler” (Lewis ve Staehler,2020:244). İfade, yöneldiği şeylerin ve ifade edilen düşüncenin daha tamamlanmamış olmasına rağmen ifadeden önce orada olan şeyi betimlemesi ifadenin paradoksunu ortaya çıkarır (Lewis ve Staehler,2020:244). Merleau-Ponty’ nin düşüncesine göre ifade işlemini resmin ve şiirin kendi nesnelere yaratarak kültür dünyasına aittir (Merleau-Ponty,2020:523). İfade işleminde kurulu dilin oynadığı rol, resimde renklerin oynadığı rol kadardır ve bir tablo kendi imleme becerisine sahip olmalıdır. Gözlerimiz veya duyularımız olmasaydı bizim için resim diye bir şey olmazdı fakat bir tablo duyuların ötesinde çok daha fazla şey söyler (Merleau-Ponty,2020:520). “Tablo, duyu verilerinin ötesinde, söz kurulu dilin verilerinin ötesinde, izleyicinin veya dinleyicinin zihninde, kendisi için varolan bir imlemeye göndermeksizin, kendiliğinden imleme becerisine sahip olmalıdır” (Merleau-Ponty,2020:520). Resmin ya da müziğin kendiliğinden imleme becerisine sahip olması gibi sözcüklerin de bir hissin, soyut düşüncenin, gösterinin zihinde çözülebilen bir dengi, türü kurulmalıdır ve bu türün kurulabilmesi için ‘ifade’ temelde olmalıdır (Merleau-Ponty,2020:521). Merleau-Ponty, ideyi zorunlu olarak ifadenin edimine bağlar ve ide kültürel bir nesnedir tıpkı dokuzuncu senfoni gibi. Kültürle birlikte var olan tüm idenin ifade edimleri yok olsaydı örneğin; dokuzuncu senfoninin tüm görünümleri olan şeyler

yok edilseydi, tüm müzik aletleri, notalar hepsi yok edilseydi, duymuş olanların hafızasında bir süre hafızada kalanlarla varlığı devam ettirirdi. Fakat geometrinin ideleri, tarihsel ve coğrafi alana ait olanlar gibi yok edilseler dahi fiziksel nedenlerden dolayı bir gün tekrar var olacaklardır. Müziğin aletleri yok olduğunda belli bir süre varlığını devam ettirebilir ve tekrar görünür olabilmeleri için yeni yaratıcı ifade edimleri gerekir. Bir bedene, kendi başına hareket ettirebilme becerisine sahip bedene aslında insan olmasaydı ne kültür ve aletler ne de söz ve ide olmazdı. Dolayısıyla bedene sahip olmak ifadeyi ve beraberinde söze sahip olmaktır. Söz bir doğaya uygulanmaktadır fakat resim, şiir, müzik kendi nesnelere kendileri yaratarak bir kültür dünyasında bulunurlar. Söz ve kültüre bakıldığında aralarında biri hakikati ifade ediyor diğeri ise kendi nesnesini yaratarak farklılık oluşturuyor gibi düşünülmemelidir. Aksine birbirlerine indirgenmiş şekilde ayrıcalık tanımaz (Merleau-Ponty,2020:522-523).

“Söz de müzik kadar dilsizdir, müzik de söz kadar konuşandır. İfade her yerde yaratıcıdır ve ifade edilenden ayrılamaz. Dili açık hale getirecek ve onu bir nesne gibi önümüze koyacak bir analiz yoktur. Söz edimi ancak filen onu söyleyen veya dinleyen için açıktır, onu başka türlü değil de böyle anlamamızı sağlayan sebepleri açık kılmak istediğimizdeyse karanlık hale gelir (Merleau-Ponty,2020:523-524).

Söz üzerine yapılan analizlerin ve birincil dereceden, ikincil dereceden hatta üçüncü dereceden ifade edimleri olsun, bunlar konuşan ve konuşulan dil olarak düşündüğümüzde de ifade edimleri ilk bakıştaki açıklık olmadığında karanlık hale gelir. Sözün ifadesinin anlamı muğlaklık içinde kalır. Merleau-Ponty, Pascal’ ın kanılarla ilgili söylediğini söz edimleri için söyler. İlk bakıştaki açıklığı indirgendiği zaman ortadan kaybolur. Bu ilk bakıştaki açık konuşmamdaki akıştır. Konuşurum, muğlaklık olmadan kendimi anlarım ve anlaşılırım. Kendi yaşamımı yeniden söz edimleri ve varoluşla yakarken başkaları tarafından da onu yeniden yakalar (Merleau-Ponty,2020:524). “Dil bizi aşar ama biz yine de konuşuruz” (Merleau-Ponty,2020:524). Aşmak ya da ötesine geçmek bu dünyayı ya da düşüncüyü aşan bir şey değildir. Hatta özne-nesneyi aşan bir şey de değildir. Yalnızca dil söz içinde kendi kendini aştığıdır. Ben ile başkası uyumunun temellendirmesi sözün kendisinin yaptığıdır. İfade etmek daha önce söylenmiş olan sözleri yeni yönelimler ile ekleyerek anlamı oluşturmaktır. Geçmişte söylenmiş sözleri ifade ederek ve gelecekteki yeni yönelimler ile kaynaştırarak zamanın şimdisinde ifadeyi söz ile anlamı mevcut kılar (Merleau-Ponty,2020:525).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MERLEAU-PONTY’NİN FENOMENOLOJİSİNDE ALGIDA GERÇEKLİK SORUNU

3.1. Algının Fenomenolojisinden Ten Ontolojisine Geçiş

Merleau-Ponty, *Algının Fenomenoloji*’ sinde duyum ile başladığı fenomenoloji, klasik psikolojinin ve fizyolojinin açıklamalarına eleştirisi olarak başlamıştır. Algıyı zemine alarak beden ile özne-nesne ayrımının karşısına ‘bir’ liği ‘bütün’ lüğü koymaya çalışmıştır. Özne-nesne, beden-algı, beden-zihin birdir ve birbirleriyle etkileşim halindedir. Daha sonra beden şeması ve hayalet uzuv fenomenini betimlerken ontoloji alanına girişinin kökleri atılmaya başlanmıştır. Bedenin hayalet uzuv fenomeni ile beden şeması ve anonim varoluşa işaret etmekteydi. Beden konusunda, kendi bedenim veya fenomenal beden olarak bir ayırım gibi gözükene nesnel bedeni betimlemiştir. Fakat bu ayırımla yaptığı çözümler anlam muğlaklığını ortaya çıkarmıştır. Merleau-Ponty’ *davranışın yapısı*’ nda ruh ve beden ikiliğini aşmak için yaşayan kavramına yönelmiş ve bedenin birliği üzerine kurmaya çalışmıştır. Bedeni bir özne olarak ve dünyanın bu öznenin nesnesi olarak yaptığı çözümler sonrasında ruh ve beden ikiliğinin ayırımına yeniden düştüğü görülür (Granade,2017:174). “Ne denli ikna edici olursa olsun, *Phénoménologie de la perception*’ da geliştirilmiş olan vücut analizinde bir gerilim, ya da en azından bir muğlaklık göze çarpar “(Barbaras,2017:178). Merleau-Ponty, *Algının Fenomenoloji*’sinde aşmaya çalıştığı özne-nesne ikiliğini, ten ontolojisine geçerek bu sorunu yeniden gündeme getirerek aşmaya çalışacaktır.

3.1.2. Ten Ontolojisi

Merleau-Ponty, ten kavramını ete kemiğe bürünmüş bedeni örten deri olarak açıklamaz. Ten dünyada var olanların tümünü sarıp sarmalayan, içinde barındıran bir varlıktır. Ben ve başkasını ten aracılığıyla ortak bir yaşama gönderme yapar (Direk,2021:198). Ten bir töz ya da tinsel bir şey değildir. Ortak bir yaşama katılmamızda ben ve bir başkasıyla olan ilişkimde ten kavramı önemli bir yere sahiptir. Merleau-Ponty, dünyanın teni⁴kavramıyla var olanların dünya içinde sarıp sarmalanmasını ve kuşatılması olarak açıklar. Beden artık bizim için anonim olarak varoluş ile dünyanın tenine katılmamızı sağlayan varlık haline gelmiştir. Dünya tendir Bir tene uygulanan ten olarak dünya ne onu çevreler ne de onun onunla çevirilidir. Görünen dünya bedenimin içinde değildir. Görünür şey olarak bedenim

⁴ Merleau-Ponty, Quale olarak adlandırdığı kavram dünyanın teni olarak açıklar. İçinde bulunan duyuşal varlık ve bölünemezliktir (Merleau-Pont,2023:170)

manzaranın içinde yer alan bir şeydir. Gören ile görünür beden tüm görünürlerin temelindedir (Merleau-Ponty,2023:178). Ten bir madde, töz, tin ya da varlık parçacıkları anlamında değildir. Bir psişik malzeme de değildir. Doğa filozoflarının doğayı açıklamak için kullanmış olduğu element kavramları olan ‘ateş’, ‘su’, ‘hava’, ‘toprak’ gibi ten kavramı da element kavramı gibidir. Ten varlık tarzlarında, birey ile düşünce arasında bir bedenleşmiş ilke olarak varlığın bir elementidir (Merleau-Ponty,2023:180). Böylelikle Merleau-Ponty, doğa filozoflarının kendi felsefelerini açıklamak için kullandığı element kavramları gibi ‘ten’ kavramını varlığın elementi olarak yeni bir kavram üretmiştir.

“Ten dediğimiz şeyin, bu içsel olarak işlenmiş kütlenin hiçbir felsefede adı yoktur. O nesnenin ve öznenin biçimlendirici ortamıdır, varlık atomu değildir, tek bir yer ve anda bulunan katı kendinde değildir: Bedenim hakkında onun *başka yerde* olmadığı elbette söylenebilir ama nesnelere olduğu anlamda, onun burada ya da *şimdi* olduğu söylenemez; ancak benim görüşüm gene de bunları irtifa bakışı ile bakmaz, o baştan aşağı bilgi olan varlık değildir, çünkü onun da kendi ataleti, bağları vardır. Teni tözlerden, bedenden ve ruhtan yola çıkarak düşünmemeliyiz çünkü o zaman çelişik şeylerin birliği olur, ama onu bir element, genel bir varoluş tarzının somut simgesi olarak düşünmeliyiz” (Merleau-Ponty,2023:189).

Ten kavramını bedenden ruhtan yola çıkarak düşünüldüğünde, nesnel beden ve fenomenal beden ayrımında aşılmaya çalışılan ikiliğin çelişkiye düşülmesi gibi çelişik şeylerin birlikteliği olur. Varoluş tarzının genel bir simgesi ve Merleau-Ponty’ nin ontolojisinde varlığın birliğidir. Nesne-beden arasındaki farktan ziyade dünyanın bir açılması olan birbiri için düşünüldüğünde, ben ve başkasının teniyle dünyanın teni arasındaki bağlantılı ilişkiye benzer olarak, dünyanın ortak niteliğini hedeflediği ölçüde ten, varlığın birliğini temel olarak gören-görünen olarak adlandırılmaktadır (Dupond,2013:132).

3.1.3. Kesişme ve İç İçelik Kavramının Gören ve Görünene Göre Değerlendirilmesi

Merleau-Ponty, her şeyi yeniden ele alarak düşünüm ve sezginin kullandığı araçları reddederek, özne-nesne hem varoluşu hem de özü yeniden tanımlamaya başlayacaktır. Hem özneyi hem nesneyi yeniden tanımlama araçları için veren deneyimlere göre tanımlanabilir. Görmek, konuşmak, düşünmek gizemli şeylerdir. Düşünmek konuşmaktan ayrılır ayrılmaz düşünüm durumunda olduğumuzdan ayrımını ve birliğini yeniden araştırılmalıdır (Merleau-Ponty,2023:168). Dokunan ile dokunulan elde, dokunsal bir dünyaya açılma ve bu açılma hissedilen ile hissedilen arasında, dokunan el hissederken dokunulan elde kendisi için dokunulabilir hissedebilir olduğu şekilde dokunda şeyler arasında yer alır ve dokunduğu şeyler arasında somut bir varlığa açılır (Merleau-Ponty,2023:172). Beden hem görür hem de dokunulur bunun sayesinde hem görünür hem de dokunulur dünyaya aittir. Bakış ile dokunulduğu gibi beden ile de dokunulur. Görünüşün her bakışı bedenin her devinimi aynı görünür dünyada yer alır. Görünür dokunulur olanda, dokunulur görünür alanda çifte ve

çapraz şekilde bulunurlar fakat birbirlerine karışmazlar (Merleau- Ponty,2023:173). Merleau- Ponty' nin kesişme kavramı sağ elin sol ele dokunması, duyumsayan ve duyumsanır olan, gören ve görülür olan ile kesişme halinde olmasıdır, birbirlerine karışmazlar dolayısıyla bir sınır ihlali yoktur fakat iç içelerdir. Birbirlerini sarmalayan haldedir. “Gören ile şey arasındaki ten kalınlığı hem şeyin görünürlüğü hem de görenin bedenselliğini oluşturan temel öğedir; onların aralarında bir engel değil, iletişim aracıdır” (Merleau-Ponty,2023:174). Dünyanın teniyle bedenim arasında bir kalınlık vardır aynı sağ elin sol ele dokunduğunda olduğu gibi. Bu kalınlık bir şeyin iki yüzü gibidir. Gören kişi görünüre ancak yakalanmışa görünür olabilir. Bedenin kalınlığı ile dünyanın kalınlığıyla ten ile kendimi dünyanın içinde buluruz ve şeylerin kalbine gitmek için araçtır. Bakış ile şeyler birbirine eklemlenmişse, görünürlerden biri olmak kaçınılmazdır. Tersine çevrilme kavramı, kesişme ve iç içelik kavramıyla bağlantılıdır. Gören kişi, görünür olur, görünür kişi ise de görendir birbirinin tersine çevrilmesi onları görmeye muktedirdir (Merleau-Ponty,2023:174).

Beden şeyler içinde bir şey olarak ve onlara gören, dokunan olarak iki katmanlı varlıktır. Bu iki özelliği beden kendi içinde birleştirir hem nesne olarak hem özne olarak. Beden hem gören hem görünen hem dokunan hem de dokunan olarak iki katmanlı varlık olarak kendi içinde birleştirir. Bu bedenin çifte referansıdır (Merleau-Ponty,2023:178). “Görünen dünya bedenimin “içinde” değil ve bedenim de nihai olarak görünür dünyanın “içinde” değil: Bir tene uygulanan ten olarak, dünya ne onu çevreler ne de onunla çevrilidir” (Merleau-Ponty,2023:178). Gören ve görünür beden karşılıklı birbiriyle iç içelik vardır. Gören ve görünür beden kesişme ile birbirlerinin sınırlarını ihlal etmeden iç içedir.

3.2. Ayna İmgesi ve Görünürün Altındaki Görünmez Anlamı

Göz, dünyayı görür ve bakış ile dünyaya açılır. Ressam, tabloda eksik olanı ve kendisi olmak için dünyadan geçerek tablo olmak için kendini tabloya katar. Ressam başka eksiklerin, başkalarının tablolarını görür ve yanıt arar sanki bedenin dünya içinde görünen olması için başkalarının görünür olması gibi (Merleau-Ponty,2019:36-37).

“Ressamın dünyası görünür-sadece görünür- bir dünyadır, neredeyse çılgın bir dünya, çünkü tamdır, ancak kısmi olmakla beraber. Resim, görüşün kendisi olan bir sayıklamaya uyandırır, en yüksek gücünü verir ona, değil mi ki görmek *uzaktan sahip olmaktır* ve resim bu garip sahip oluşu Varlık' ın bütün yönlerine yaymaktadır-o yönler ki bu sahip oluşa girmek için bir şekilde kendilerini görünür kılmalıdır” (Merleau-Ponty,2019:37).

Ressam, görünür dünyanın kumaşına tabloyla, resmiyle beraber bedenli varoluşuyla kendini katar. Bir ormanda yürürken ağaçlara baktığımda ağaçlar da bana bakmaya başlar. Başkalarının bakışları gibi şeylerin bakışları da bana bakar. Varlığın görmesi ve görünmesi

artık özdeşlik olarak olacaktır. Ressamın görüşü, devam edilmiş bir doğumdur. Ressam her seferinde görüşüyle yeniden yaratarak görünüşler ortaya koyar (Merleau-Ponty,2019:40). “Işıklardan, gölgelerden, yansılardan daha tam bir şekilde, aynasal imge şeylerde görüşün çalışmasının taslağını yapar” (Merleau-Ponty,2019:41). Çünkü ayna yansıtmadır ve görünür olmasını sağlar. Kişi kendi bedenine hep belli bir perspektiften bakabilir ve karşısında bir ayna olduğu zaman kendisine başka perspektiflerden bakar.

“Aynanın hayaleti, tenimi dışarı sürükler ve böylece vücudumun bütün görünmezi, gördüğüm öteki vücutları sarabilir. Bundan böyle, vücudum başkalarının vücudundan alınmış parçalar taşıyabilir; aynı şekilde, benim tözüm onlara geçer; insan, insan için aynadır” (Merleau-Ponty,2019:41).

Aynada gördüğüm şey kendi imgemdir. Bu imge bana yansıma olarak görünür. Aynada gördüğüm kişi benim fakat karşımda bir imge vardır. İnsan, insan için ayna olması hem gören hem de görünen olmasıdır. Başkaları bize kendini yansıtır ve belli bakışlardan kendini sunar. Aynı şekilde biz de kendimizi başkalarına karşılarında ayna varmış gibi yansıtarak kendimizi görünür kılarız.

“Aynada gördüğüm kendi imgem hem gördüğüm her şeyin benim bakışıma gönderimde bulunduğunu hem de benim de görünür olduğumu fark etmemi sağlar. Ayna olmadan ben, kendi görünürlüğümü fark edemem, sadece görmek benim de görünür şeylerden biri olduğumu kavramam için yeterli değildir. Bu nedenle ayna kendimi, gören olduğum kadar, görünür olarak da kavramamı sağlar. Kendime ilişkin farkındalığım ancak bu şekilde oluşur. Öte yandan bu farkındalık, görmek için kendi dışıma çıkmam ve görünmek için görünür dünyayla aynı dokudan olmam gerektiği kavrayışımı da içerir. Zira baktığım şey aynı zamanda bana bakan şeydir” (Esenyel,2020:328).

Aynadaki gördüğüm ben sadece yansımamdır. Kendime aynada belli noktalardan görebilirim ve bakışımla kendime dokunabilirim. Fakat bu yansımam tam olarak beni vermez. Sağ elimin sol elime dokunduğunda arada kalan tenin kalınlığı gibi ben ile ayna arasında tenin kalınlığı devam eder. Ben ile aynadaki yansımam, gören ile görünür olarak kesişme halindedir. İlk görüşle başlayan gören ile görünür arasında bitmez, tükenmez çekimi ve başkalaşımı vardır (Merleau-Ponty,2023:189). İki aynayı karşılıklı olarak koyduğumuzda sonsuz görünüşler dizisi ortaya çıkar. Ben ile ayna karşı karşıya geldiğinde, yansımam ve ben arasında kesişme halinde iç içedir. “Görmek her zaman gördüğünden fazlasını görmektir” (Merleau-Ponty,2023:313). Her görünürde dünyanın tenini görebiliriz fakat her görünürün gizlenmiş bir tarafı vardır. Dolayısıyla görmek her zaman gördüğünden fazlasını görmek olduğuna göre bu durum ayna imgesi içinde geçerlidir. Bedenimi aynadan bakarak görsem de kendi bakışımla görsem de mutlaka görünmeyen bir tarafı olacaktır. Bedenim görünenden daha fazlası olacaktır. İnsanın varlığı birbirinin yansıması halindedir. Aynaya kendimize bakar gibi diğer insanlara bakılır fakat hep bir perspektiften görülür. İnsan insanın varlığını

birbirine ayna tutulmuş gibi asıl olanın yansımalarını görür.

3.3. Ten ve Anonimlik Kavramları ile Sosyal Medyadaki Etkileşimde Gerçeklik Sorunu

Merleau-Ponty' nin ontolojik kavramları günümüzde etkisi devam etmektedir. Son bölümde ten ve anonimlik kavramlarının sosyal medyada görünmez ağlar ile kişilerin birbirine bağlanılarak bir dünya oluşturmasının algıdaki gerçekliği nasıl etkilediği değerlendirilecektir. Sosyal medyada organik olmayan ten ile kişiler birbirlerinin hayatlarını etkilemektedir. Hem görünen hem de görünmez olarak, sıradan bir şekilde kişiler anonim olarak bulunmaktadır. Sosyal medya uygulamaları, hayatın içinde görünmeyen bir ağ gibi kitlelerin iletişim aracı haline gelmiştir. Paylaşılan gönderiler ile hem algılıyor hem de algılanıyoruz. Sosyal medyada etkileşim her kişinin algısına, düşüncesine, yaşamına göre şekilleniyor. Fakat sanal gerçeklik alanında bedenın sıradanlaştırılması da görülmektedir. Merleau-Ponty'nin düşüncesine göre anonimlik aslında bir kişisizleşmedir. Bu dünyaya anonim olarak beden ile var olunur. Beden şeması herkes için aynı şekilde verildir. Aslında verili dünyanın bedenleri ile anonim olarak beden şemasının bütünlüğü ile dünyaya katılır. Dünyayı sadece biz algılamayız, aynı şekilde biz de algılanmaktayız. Algılanan dünya içinde bulunan bedenli varlıklar olarak, herkeste aynı bütün şeklinde beden olarak bulunuruz. Var olan şeyler arasında bir şey olarak anonim bir şekilde var oluruz. Buradan varoluş anlaşılır. Bizler aslında dünyada var olmaya zorunluyuz. Bu dünyaya katılmış bir şekilde bulunmamız bizi bir ontolojiye götürür. Dünyanın teni ya da dünyanın hamuru ile yeniden şekilleniyor yeniden betimliyoruz. Vücudun hareketliliği, yönelimselliği ve algının dünyası ile içinde bulunduğumuz dünyadan ayrı değiliz. Algılayan sadece insan değil ya da algılamak sadece dokunma, duyma, görme ile değil bazen bir bakış ile de var olan şeyler arasında bir şey olarak bir bakış ile algılanırız. Bakış ile bir başkası bana dokunur aynı şekilde bakış ile başkasına dokunulur. Merleau-Ponty' e göre ten kavramı ete kemiğe bürünmüş deriden farklıdır.

”Dünyanın teni bedenın teniyle açıklanmaz, ya da bedenın teni olumsuzlukla onda ikamet eden kendiyle açıklanmaz” (Merleau-Ponty,2023:317). Bu dünya içinde, dünya ile bedenlerimiz sarmalanmış şekildedir. Dünya ile beraberdir dolayısıyla eş zamanlıdır. Bedenın kendisi dünyanın teni aracılığıyla anlaşılabilir. (Merleau-Ponty,2023:318).

“Algısal inancın ve örtük cogito'nun gönderimde bulunduğu pre-refleksif alan, algısal yaşamın hem bizim vücutsal hareketlerimize bağlı olarak gerçekleştiğine hem de sanki bizi önceleyen ve her zaman biz angaje olmadan önce dünyayı zaten hazır bulduğumuza hissetmemize, başka bir deyişle anonim varoluşumuza işaret eder. Vücut şemasının ya da hayalet uzuv sendromunun gönderimde bulunduğu vücudun anonim varlığı, Merleau-Ponty'nin dünyanın varlığına duyulan inancın temelinde yakaladığı şeydir. Vücut sadece bireysel değil, aynı zamanda dünyanın ortak dokusuna katılmamızı sağlayan genel bir var olma hali olarak karşımıza çıkar. Çünkü algı hem vücutsal özneler olarak bizim hem de kendisini bizim vücudumuzda açan dünyanın

anonimliğinin algısıdır. Bu nedenle algı bize bağlı olduğu kadar, bizi önceleyen bir dünyanın genelliğine katılma biçimimize de bağlıdır. Algı, dünyayla kurulan anonim bir ilişkidir. Dünya içinde olmak, bu anonim varoluş içinde olmaktır” (Esenyel,2020:322).

Bu dünyaya aşınayızdır. Bu dünyaya aşına olmamızın sebeplerinden biri de anonim olarak var olmamızdan dolayıdır. Beden hem algılayan hem de algılanandır. Hem gören hem de görünendir. Algılamak ve algılanmak birbirine sarmalanmış haldedir. Anonim olarak diğer bedenler ve dünya ile sarmalanmış haldeyiz. Her görünen görünmeyeni içinde barındırır. Görme Merleau-Ponty için önemli bir yere sahiptir. Görme, iletişimseldir. Her görmede, görülenden daha fazlası görülür. Dolayısıyla görme içinde perspektif bir şekilde derinliği barındırır. Her görünür, görünmeyenle iç içedir fakat birbirlerine zıt bir şekilde değil aksine eş zamanlıdır. Merleau-Ponty’ nin düşüncesine göre bedenin anonim varoluş olarak bu dünyanın içinde olması gibi günümüzde sosyal medyada da bedenin yansımaları olarak var olunur. Sanal dünya dediğimiz bir alan ile farklı bir dünyaya giriş yapılır. Bedenli anonim varoluştan sanal dünyanın bedenin yansıması olan anonim varoluşa geçilir. Sosyal medya uygulamaları, dünyamızın içinde yeni dünyalara açılan kapılar gibidir. Kişiler oluşturdukları kullanıcı kimlikleri ile kendilerine sosyal medya dünyası içinde bir yer edinirler, çevre oluştururlar. Görünmeyen bir ağ ile birbirleriyle etkileşime geçebiliyor ve hayatlarına görünmeyen bir el ile dokunurlar. Sanal dünyada görünmeyen ağ, ‘ten’ kavramına benzerdir. Sanal dünyayı içinde yaşadığımız dünyanın hangi alanına göre koymalıyız? Sorusunu sordüğümüzde Merleau-Ponty’nin bakış açısına göre, bu dünyadan ayrı bir şey değildir. Çünkü bu dünyanın içindeki bir özel dünya olarak sanal dünya oluşmaktadır. Sosyal medyada bazı uygulamalar sadece fotoğraf ile paylaşım yapılmakta, bazı uygulamalar ise hem fotoğraf hem yazıyla paylaşım yapılmaktadır. Diğer sosyal medya kullanıcıları ile paylaşımlar arasında yorum yapılmakta ya da beğenilmeler tepki ile gösterilmektedir. Bu paylaşımlar, bakış ile dokunarak dünya içinde bir bağlantı kurmaktır. Bedene dokunmadan, bakış ile bedenli varlığa dokunulmaktadır. Kullanılan teknolojik aletler ile sosyal medyada, sanal dünyanın içinde dokunulmaktadır. Bu teknolojik aletlerin kullanılabilmesi için hareketli bedenin teknolojik aletlere yönelerek uygulamayı kullanması yeterlidir. Sanal dünyada, sosyal medya uygulamaları ile diğer kişileri görebilmek için görünür olmak gerekmektedir. Fakat görmek hep daha fazlasını görmeyi ve görünenin altında görünmeyen vardır. Bu bağlamda sosyal medyada da görünenin altında aslında görünmeyen vardır. Uygulamayı kullanan kişilerin sadece görünüş olarak göstermek istedikleri ölçüde görünenle iletişim kurulur. Burada algının ve bedenin gerçekliğinde bir yanılısama meydana gelir. Gerçek dünyanın içinde bedenin jestlerinin ifadesinde hangi anlama işaret ettiği anlaşılması kolaydır. Bir sevinç duygusunu tanımak için beden sevinç duygusu nerede? Diye sormaz. Çünkü sevinç orada ta kendisinde

anlamını içinde taşır. Fakat sosyal medyada bedenın jestlerinin ifadesindeki anlam gibi anlam anlaşılmaz. Gösterilmek ve görünür olmak istenen sadece görünür. Kişilerin yaptığı paylaşımlar, görünmez ağlarla bir 'ten' kavramı gibi örölü olmasına rağmen sanal dünya algıların yanıltıcı olmasına neden olur. Gerçek dünyadan kopuk olarak yeni bir dünya olarak yeni anlamlar ve ifadeler oluşturularak gösterilmek istenen gösterilir ve böylelikle gerçek olanın imgesini görürüz. Fakat görülen imge gerçekliğin belli bir kısmını yansıtısa da gerçeklikten kopuktur.

SONUÇ

Merleau-Ponty, Algının Fenomenolojisinde Zihin-Beden, Özne-Nesne, Algı-Beden ikiliğini aşmak için parçadan bütüne giden birlik düşüncesini iddia etmişti. Bu birliği korumak için algı ve bedenın tüm fenomenal ve nesnel alanlardaki durumlarını betimlemiştir. Hem algının zamansallığı, mekânsallığı hem bedenın zamansallığını, mekânsallığını ikisini birbirinden ayırmadan ve yadsımadan birlik içinde bilimin açıklamasından ayrıarak betimlemiştir. Algı sadece bilincin konusu olamaz çünkü bu bedenli varlık olarak bu dünyayızdır. Bu dünyayla ilk temasımız beden sayesinde olur. Sadece bilinç olarak oluşmuş olsaydık bu konudan hiç bahsedilemeyecekti. Salt zihin düşünülemez. Eğer öyle olsaydı bedenın varlığı olanaksızlaşmış ya da sadece makine halinde bir beden olmuş olurdu. Beden algıyı, algı bedeni etkiler. Bir acı hissedildiğinde bunun karşılığı hem bedenimde hem de stimuluslar da mevcuttur. Merleau-Ponty, bilimin ve klasik psikolojinin yaptığı açıklamalar da zihnin uyarıcıları (stimulusları) bedeni etkilediğini mevcut olduğunu belirtir fakat onun yapmak istediği bu açıklamalar iki ayrı töz olarak ele alınmasına sebep olmasından dolayı bu ikiliğin aşılmasının yolu açıklama ya da tanımlama değil betimlemedir. Nesnel beden, bilimin açıkladığı et ve kemik yığını ya da hangi organın nerede olduğu neyi etkilediğini açıklar. Nesnel beden, bilimin aracıdır. Aslında makine gibi olan bedendir. Merleau-Ponty, fenomenal beden kavramını oluşturur ve fenomenal beden organların sıraya dizildiği ya da makine gibi olan beden değildir daha fazlasıdır. Merleau-Ponty, kartezyen felsefesinin düşüncesine bir karşı çıkış olarak algı-beden, zihin- beden bütünlüğünün olduğunu kavramsal açıklamalarla ortaya koyar. Yaptığı ayrımlar, soyut bir düzlemde yapılmış gibi anlaşılabilir da bu ayrımlar dünyaya ait olan şeylerdir. Dünya kavramı içinde yaşanan, canlılık bulunun, ekolojik dünyadan ayrı bir dünya değildir. Nesnel beden, fenomenal beden ayrımları, soyut bir beden kavrayışı ortaya çıkartmaz. Aksine bedenleşmiş algı kavramını, bütünlüğü ortaya koyar. Hasta bir kişinin ancak verilen komutlar yoluyla bedenindeki bir yeri gösterebiliyorken ya da işaret yoluyla yansıtma olarak belli bir uzvunu gösterebiliyorken, sinek ısırıldığında düşünmeden elini o yere götürebiliyordu. Hasta kişi bunu yapabilmesinin sebebi; nesnel bedeni ve fenomenal bedeninin aynı bedende bir olmasından dolayıdır. Sinek ısırıldığı an, kişi elini götürmek için düşünmez. Çünkü bu fenomenal bedenın, beden şemasının ortak olarak verilmişindeki alışkanlığındandır. Dahası, kişinin bilimin açıkladığı nesnel bedeni var, alışkanlığının olduğu fenomenal bedeni var, bunların birleşimiyle bütünlük olarak ve anonim olarak var olmuş bedeni vardır. Bu dünyada diğer bedenler arasında bulunan kendi bedenim ancak başkalarının bedeni sayesinde bilinir. Fakat bu dünyaya ortak bir varoluş sayesinde

benim bedenim katılır. Başkalarının bedenli varoluşu sayesinde kişi kendi bedenini bilir. Başkalarının algısı sayesinde kişi kendi algısını bilir. Merleau-Ponty, ayna imgesini hem bir fenomenoloji için hem de bir ontolojiye gidiş yolu açısından kullanır. İnsan, insana aynadır. Birbirlerine ayna olarak tutulmuş gibi yansır. Kişi aynada kendine baktığında hem bir yansıma görür hem de kendisidir. Başkaları ile ortak olarak dünyaya katılmamız birbirimizin sınırlarını ve yansımalarını belirler. Anonim varoluş olarak herkeste beden şeması aynı şekilde verilir. Merleau-Ponty, beden şemasını hayalet uzuv örneğinden ve patolojik fenomenlerden yola çıkarak betimler. Doğuştan bu dünyada beden şeması tam olan bir insanın daha sonra geçirdiği bir kaza ya da başka nedenlerden dolayı bir uzvunun kesilmesi örneğin bir kolunun kesilmesi bu dünyaya katılış biçimini etkiler. Olmayan kolunda acı hisseder eli hep olmayan kolu yoklar. Çünkü bu dünyaya bütünlüklü olarak beden şeması verili şekilde katılmıştır. Bu hayalet uzuvda hissedilen acı onun dünyadaki yerinin artık olmamasına rağmen nasıl acı hissettiğini ya da varmış gibi hissetmesini alışkanlık ile açıklar. Bu dünyada algılarımız da bedenimizde verili olan şeyler üzerinde anonim olarak alışkanlık kazanarak var oluruz. Beden konusu ve algısal inanç konusunda bu noktada bağlantılıdır. Dünyaya doğulduğu andan itibaren bize öğretilen şeyler ile algılanır. Dünya ile tanıdıklık içindeyizdir fakat kendi dünyamızla tanışmamışızdır. Merleau-Ponty algısal inanç ile zihin-beden düalizmini aşmaya çalışır. Algısal inanç bu dünyanın varlığına dair duyulan inançtan şüphe etmez. Fakat algısal inançla bu dünyaya ilk temasımız vardır. Dünyayla ilk temas halindeki doğum anına gidilmesi yani bir düşünüm öncesi alana gidilmesi gerekmektedir. Düşünüm felsefesi bir noktaya kadar bunu yapabilmiştir. Fakat düşünüm felsefesi bir noktaya kadar gelip sonunu getirmemiştir. Düşünceyi, özne ile aynı konuma getirerek bedeni ikinci konuma getirmiştir, düşünen özneye indirgenmiştir. İlk baştaki algı-beden ikiliğinin nasıl aşılması gerekir? Sorusuna geri dönmüştür. Merleau-Ponty bu durumu *Görünür ve Görünmez* adlı eserinde, *Algının Fenomenolojisi* yapamadığını dile getirir. Öyleyse bu durumda ortaya bir gerçeklik ve muğlaklık sorunu ortaya çıkmaktadır. Algının ve beden birliğinden muğlaklık nasıl aşılabilir ve gerçekliğe ulaşılabilir? Bu sorunun cevabı için ontoloji gereklidir. Dolayısıyla Merleau-Ponty, *Algının Fenomenolojisi*'nde anonim varoluşa ve beden şemasını betimlerken ontolojisinin temellerini atmaya başlamıştır. Muğlaklık olarak bahsettiği bir anlam muğlaklığıdır. Bedensel ifadeler ve söz ile kurduğumuz iletişim karşıdaki insan tarafından algılanması fenomenal beden sayesinde şekillenmektedir. Fakat bazen öyle durumlar olur ki söylenen söz ya da yapılan bir jest karşı taraf benim anladığım anlamda algılamaz. Bir kişinin öfkesinin nerede olduğunu aramam. Ya da kendi öfkemin nerede olduğunu aramam. Öfke oradadır onu hissederim, görürüm. Bedensel jest ve mimiklerle

görürüm algılarım. Fakat istisnai durumlarda bedensel jest ya da söz farklı algılanır burada muğlaklık ortaya çıkmaktadır. Merleau-Ponty bu muğlaklığı aşmak için ontolojisinde anlam dünyası, anonim beden ve ten kavramlarını oluşturur. Ten kavramı ete kemiğe bürünen deri kavramından farklıdır. Merleau-Ponty, Dünyanın teni ya da kumaşı olarak bahseder. Hepimiz dünyanın kumaşından ya da teninden yapılmışızdır. Bu dünyanın ortak dokusuna katılmamızı sağlar. Bedenim ve algım ile bu dünyanın teninde var oluruz. Ona katılırız. Merleau-Ponty'nin ten ontolojisinde ten kavramı, doğa filozoflarının felsefesini açıklamak için kullandığı 'madde' kavramlarına benzetilebilir. Algılayan ile algılanan, duyan ile duyumsanan, gören ile görünen, dokunan ile dokunan bu dünyanın ortak teninde kesişme ve iç içe geçmiş olarak bulunuruz. Biri diğerini öncelemez ya da ayırmaz sarmalanmış haldedir. Kesişme ile sınırları ihlal etmez. Dokunan ile dokunulan arasındaki ince katman halinde iç içe, kesişme halindedir. Dokunmak için sadece bedene gerek yoktur bazen bir bakış ile de dokunuruz. Benim bakışım, dokunuşum başkasının varoluşunu etkiler fakat sınırlarını ihlal etmez. Bu dünyanın tenine ortak olarak katılmamızı sağlar. Muğlaklık ve gerçeklik sorusuna geri döndüğümüzde, Merleau-Ponty, dünyalardan bahsedecektir. Bu dünyalar anlam dünyasıdır. Benim özel dünyam kendi gerçekliğime göre şekillenecektir. Nasıl ki dünya kurulamaz ve inşa edilemez ancak betimlenebilirdi aynı şekilde gerçekte kurulamaz ve inşa edilemez ancak betimlenir. Merleau-Ponty'nin gerçeklik kavramı tek bir tanımlama ile açıklanamaz. Merleau-Ponty'nin görüşüne göre gerçeklik, içinde yaşanan dünyadan kopuk bir şey değildir veyahut şeyler arasında bir şey gibi değildir. Nasıl ki bir duyguyu ifade etmek için o duyguyu aramıyorsak çünkü o duygu oradadır onu aramaya gerek yoktur. Gerçeklikte böyledir. Gerçekliği diğer şeyler arasında bir şey gibi aranmaz. Gerçeklik oradadır. Yanıltıcı olan olduğu için gerçek vardır. Görünürün altındaki görünmez anlam burada anlaşılabilir. Görmek görülenden fazlasını görmektir ve görünmeyenin altındaki anlamda gizlenmiştir. Bu gizlenen dünya benim kendi özel dünyalarımın biridir. Kendi özel dünyama göre dünyamı şekillendiririz. Çünkü içine doğduğumuz dünya tek bir dünyadır fakat anlam ya da kültür dünyası farklılaşmaktadır. Özel dünyalar kavramını betimlediğimizde; doğmuş olunan ülkenin kültürü, dilini biliriz. Fakat başka bir ülkeye gittiğimizde oranın dilini, kültürünü sözcüklerle öğrenmek yeterli değildir. O dilin o kültürün içine katılmak gerekir. Ancak o zaman o dilin, kültürün işaret ettiği anlamları anlarız. O dünyanın içine girilmesi ve yaşanması gerekir. Başka bir ülkenin dünyası, dillerin dünyası olduğu gibi kendi dünyalarımız da bu özel dünyalardır. Her ne kadar bu dünyalar muğlaklık gibi görünse de hepsi tek bir dünyadadır. İster yanılısana olsun ister yanlış bilgi bu dünyanın ortaklığına tek bir dünya olarak katılmaktadır. Gerçek olan tek bir dünyanın gerçekliği ve diğer özel dünyaların muğlaklığı bu

tek dünyaya ortak katılımı oluşturur ve gerçeklik zemini burada oluşmaktadır. Örneğin; sanat, müzik eserleri bu dünyadan silinse, hiçbir kaydı kalmasa, bilen son kişide bir süre sonra unutacaktır. Aynı şekilde fiziğin ve doğa yasalarının açıklanmış olan yazılı eserleri de yok olsa bir süre sonra hatırlayan kişi de unutacaktır. Fakat bir süre sonra fiziğin ve doğanın yasaları yeniden keşfedilecektir çünkü içinde yaşanılan dünya düzeninin gerçekliği hala devam etmektedir. Diğer yandan sanat eserleri ya da müzik eserleri ise yeniden kurulması gerektirir. Bu kurulan eserler de aynı fiziğin ve doğanın yasaları gibi gerçeklikten kopuk değildir. Sanat eserleri kurulduğunda özel dünyaların kurulması gibi tek bir ortak dünyanın gerçeklik zemininde var olacaktır. Bu ayrım sadece varlığın farklı bir varoluş yönüdür. Varlığın farklı varoluş yönleri kültür ve anlam dünyasıyla iç içedir. Son bölümde bahsedilen teknoloji ile sosyal medyanın ten kavramı üzerinden açıklanan algıda gerçeklik sorununu da bu anlam dünyasına yerleştirilir. 21.yy' da içinde yaşadığımız anlam dünyasında sanal dünyanın çok çeşitli olması algıda bir yitim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Görünmeyen ağlar ile kişiler birbirleriyle etkileşime geçmektedir. İfade ve söz artık görselleşmiş, kişilerin sadece göstermek istediklerinin gösterildiği ifadeler ortaya çıkmaktadır. Ayna imgesindeki yansımalar gibi kişiler sadece aynanın bir yüzünü göstermektedir. Bu aynanın yüzleri, görseller ile sadece algılanmasını istenilen şekilde yansıtılmakta ve algının gerçekliğinden kopuk, bir gerçeklik yitimi meydana getirmektedir. Sanal dünya, dünyalar içinde ayrı özel dünyalar ile algının yönünün farklı yansımaları gerçekliğin yitiminde etken rol oynamaktadır. Öyleyse, Merleau-Ponty'nin fenomenolojisine göre algıda gerçekliğin yitimi sorunu günümüz açısından nasıl değerlendirilmelidir? Sanal dünya ile oluşan sosyal medya ve teknoloji dünyasındaki algıdaki gerçekliğin yitimi de bu dünyaya aittir. Özel dünyalardan oluşan dünyalardan biridir ve bu dünyadan kopuk değildir. Gerçekliğin algıya göre yeniden kurulması ile yansıyan şeylerin de kurulması söz konusudur. Fakat sanal dünyaya katılım yine bedenli varlıklar olmamız ve dünya aracılığıyla. Bedenli varlıklar artık dünyanın aracılığı sayesinde bu teknolojik araçları üretmekte ve sanal dünyalar kurmaktadır. Beden ile zihnin bütünlüğü içinde gerçekliğin yitiminin bir parçasını da yansıtımlar aracılığıyla oluşturmaktadır. O halde denebilir ki; olasılıklar ve anlam dünyasının içine sanal dünya da katılır ve gerçeklik zemininde tek dünyanın oluşmasının içinde yer alır. Sanal dünyadan ve algıdaki gerçekliğin yitimi sorunundan bahsedilebiliyorsa dünyanın ortak tenine ve gerçeklik zeminine birlik içinde katılabilirdiği içindir. Oluşan olasılıkların, yansıtılmaların, yansımaların ve anlam dünyasının hepsi tek bir gerçeklik zemininde dolayısıyla bu dünya içinde yer alıyor olması, tek bir dünyanın gerçeklik zemininde oluşmasından dolayıdır.

KAYNAKÇA

- Aydın, A. (2020), “Merleau-Ponty’nin Bedenlenme Fenomenolojisi Bilinç ve Beden Bütünlüğü”. *Kilikya Felsefe Dergisi*. 1(77-90): 83.
- Barbaras. R. (2017), Vücudun Fenomenolojisinden Tenin Ontolojisine, *Maurice Merleau-Ponty, Cogito Dergisi*, 88:154-192. (çev. G. Tonak).Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Direk, Z. (2021), Çağdaş Kıta Felsefesi Bergson’ dan Derrida’ ya. Fol Yayınları, Ankara.
- Direk, Z. (2017), Dünyanın Teni. Metis Yayınları, İstanbul.
- Dupond, P. (2013), Merleau-Ponty Sözlüğü. Say Yayınları, İstanbul.
- Esenyel, Z. (2020), Vücudun Fenomenolojisi Husserl,Sartre, Merleau-Ponty. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Lewis, M., Staehler, T. (2020), Fenomenoloji. Fol Yayınları, Ankara.
- Merleau-Ponty, M. (2020), Algının Fenomenolojisi. İthaki Yayınları, İstanbul.
- Merleau-Ponty, M. (2020), Algılanan Dünya Sohbetler. Metis Yayınları, İstanbul
- Merleau-Ponty, M. (2017), Algının Önceliği ve Felsefi Sonuçları. Alfa yayınları, İstanbul.
- Merleau-Ponty , M. (2019), Göz ve Tin. Metis Yayınları, İstanbul.
- Merleau-Ponty, M. (2023), *Görünür ve Görünmez*. Doğubatı Yayınları,Ankara.
- Primozic,D.T. (2013), Merleau-Ponty Üzerine. Sentez Yayıncılık, Ankara.
- Şan, E. (2015), Merleau-Ponty. Say Yayınları, İstanbul.
- https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160201_vert_fut_duygusuzluk (erişim tarihi: 01.02.2016).
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-41399544#:~:text=%22Ki%C5%9Filiksizle%C5%9Fme%22%20ve%20%22ger%C3%A7ekd%C4%B1%C5%9F%C4%B1la%C5%9Fma%22,kapatan%20bir%20%C3%A7e%C5%9Fit%20savunma%20mekanizmas%C4%B1>. (erişim tarihi: 27.09.2017).

ÖZGEÇMİŞ

ADI SOYADI	ASLIHAN CANDAR
EĞİTİM DURUMU	
MEZUN OLDUĞU LİSE	CUMHURİYET ANADOLU LİSESİ
LİSANS DİPLOMASI	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ, EDEBİYAT FAKÜLTESİ FELSE BÖLÜMÜ, ANKARA,2021.
YABANCI DİL	İNGİLİZCE